

Մ Ա Ս Ի Ս

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

35^{րդ} ՏԱՐԻ

1886 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27

ԹԻԻ 3854

“ՄԱՍԻՍ” շաբաթաթերթի այս թիւն ներկայ տարւոյս վերջինն է : 1887ի առաջին թիւը պիտի հրատարակուի յունուար 10ին , նոր խմբագրութեամբ , եւ հիմնովին նոր կարգադրութեամբ՝ որը պիտի ծանուցուին :

ԼՈՍԱՆՆԵՐՈ ՊՈԼԻՍ, ՇԱԲԱԹ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ԵՒ

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխատութեան բաժանումն , ինչպէս ամէն արուեստագործութեան , նմանապէս լրագրութեան համար անխուսափելի օրէնք մը եղած ըլլալով , թերթ մը , օրինակի համար Մասիս , մինչեւ որ ընթերցողին հասնի իւր կատարեալ ձեւին մէջ , պէտք է բաղմնաթիւ գործաւորներու ձեռքէն անցնի : Խմբագիրներն չեն վերաբերիր թերթն իւր արտաքին ձեւին մէջ դնող գործաւորաց դասուն , թէն գիտենք որ թերթին հոգին

են անոնք , բայց իրենց գաղափարներուն մարմին տուող գործաւորները գրաշարներն են . Կոթմալէրի իրաւունք պիտի ունենայ յաւիտենական օրհնութիւններու . բայց ո՞վ կրնայ երբէք համակրութեան տուրքը զլանալ գրաշարներուն . ասոնք նոյն բանը կ'ընեն մտաւորական , իմացական աշխարհի գաղտնիքն վրայ ինչ որ սերմանացանին կը կը վիճակի ընել հողային գաղտնիքն վրայ . ցօրենք անուններուն պատուականագոյնը կ'ըլլայ , եւ առներն իմացական անունդի մը չօջափելի տարերքը կը կազմեն . բայց մինչդեռ մշակին թոքերն ազատ օդ կը շնչեն , մարմինը կը կազդուրի եւ բրտունքը կը վարձատրին , հոս գրաշարին աչքին լոյսը կ'ըսպառի , կը նուազի ամէն օր , անընթացեւ ձեռագրերու անհամար եւ ամենազան տառերու եւ թուանշաններու առջեւ , զորս կը ժողովէ փեթակներուն մէջէն , կը գետնեղէ արագաբար արմկաձեւ բարձր տիկին մէջ . սողերը կը կազմուին եւ յետոյ լուծման պահուն անոր ձեռքը կը տեղացունէ կը ցանէ մէն մի տառ , կէտ ու նիշ իւր յատուկ փեթակի մէջ . առանց գրաշարներուն մամուլը պիտի մնար ամուլ , հետեւապէս քաղաքուիրթութիւնն անձանօթ . եւ այս այնքան ստոյգ է ըստ մեզ որ լուսաւորութեան այդ բազմերախտ աշխատաւորներուն գնահատելով բոլոր կարեւորութիւնը , Վեհափառ կայսրն մեր Սուլթան Համիտ Բ . տալահարկ հաշակեց այս տարի գրաշարները . թանկագին յանձնարարական որ հայ գրաշարներու ապագային վրայ կը հրաւիրէ Հայ ազգին ուշը :

* *

Աշխատութեան բաժանումը ըսինք : բայց հետեւինք անոնց որ եւրոպական ու անգլո-ամերիկեան հսկայ լրագիրներուն պատրաստութեան կ'երթան ականատես ըլլալ : Քանի մը ժամուան մէջ քանի մը հարիւր հազար թերթ պատրաստող խմբագրատուն մը տիտանեան գործ մը չէ՞ որ կը կատարէ ամէն օր : այն ի՛նչ ընդարձակ եւ անընդհատ գործունէութիւն , որքան գործաւորներ , ի՛նչ բազմաթիւ արուստագործութիւն : խմբագիրներ , թարգմանիչներ , թղթակիցներ ամէն բազմ , հեռագրական մասնաւոր գործակալութիւններ՝ իրոք թէ հերիք չ'ըլլային Վայդերի եւ Համփրի հզօր գործակալութիւնը : Մամլոյ Շարայները պէտք է կշտացնել , եւ անոնց սնունդը կը պատրաստուի չէ թէ միայն խմբագրատան մէջ , այլ անկէ դուրս ամէն տեղ , պաշտոնները , պաշտօնատները , զինեալներու մէջ : Բանքերներու բանակներ սիրուած են ամէն կողմ , ոստիկանատուն , պանդոկները , քաջատնիկի եւ մեծ տնտես հիւանդներու դահլերը , ձիարշաւարանն , արքայամարտին առջեւ , կնուսինարաններու քովերը : Խողով մէկ բէնիկնոց գրագէտը կը տեղայ ամէն տեղ : Էւ դիտելի է որ լրագիրներու տեղական գոյնը , լուրերու թարմութիւնը պահողը բանբերներն են որք իրենց ժողովրդականութեան եւ ճարտիկութեան համեմատ , իշխանի , մինչեւ իսկ թագաւորի տիտղոսով կը պատուին : Այսպէս էր Ճ . Սմիթ ամերիկացին : Պէյքըր զօրավարին մեռած օրը խուռն բազմութիւն լցուած էր տանը մէջ ու առջեւ : Սմիթ , իրեւ բանբեր Նի-Ե-Երա-Զերա-Լի , կ'ուզէ ներս մտնել : Ոստիկանութիւնն զշարելով կ'արգելու զնա :

— Պիտի մտնեմ :

— Չը պիտի մտնես :

Սմիթ անյայտ կ'ըլլայ :

Հոգեհանգստեան աղօթքները կը լսեն : Տաներէցը սեղանին կը մօտենայ , փեղդոյրին մէջ բան մը կը փնտռէ , չը գտնէր , զըմկամակ՝ հակիրճ դամբանական մը կ'արտասանէ եւ արարողութիւնը կ'աւարտի :

Սմիթ տան երդիքն ելած էր եւ ծխնելուդին մէջէն սոգոսկելով յաջողէր էր իջնել բազմութեան մէջ խառնուել : Նի-Ե-Երա-

Զերա-Լի նոյն օր դամբանական ճառ մը կը պարունակէր Պէյքըր զօրավարին վրայ : ճառ մը որ գրուած էր այլ ոչ արտասանուած , զի տաներէցը չէր գտեր իւր փեղդոյրին մէջ : Ճ . Սմիթ թոռուցեր էր զայն : Ահաւարիկ ի՛նչպէս կ'ըլլայ Բանքերներու Խաբարը :

Այսքան ճարտիկ պաշտօնեայներ իրենց արամադրութեան ներքեւ ունեցող անգլո-ամերիկեան լրագիրները բաւական դո՛ւ չ'ըլլալով սակայն լուրերու ուրոյն փոխանցութենէն , մտածած են Բէլթֆօններ հաստատել խմբագրատան եւ այլ և այլ կէտերու միջեւ : Թայֆի տպարանէն մինչեւ Անգլիական Խորհրդարանը կը ձգուին Խտիսնի մեքենային թելերն եւ այդպէս գրաչարները բանբերին հետ ուղղակի կը հաղորդակցին : Ժամանակ չահելու համար ամէն միջոց կը հնարուի : 1870ին մեքենայ մը գետեղուեցաւ հոն որուն զլխաւոր արդիւններէն մին սա եղաւ որ մէկ ժամու մէջ 100 տող կրնար շարուիլ անով , մինչդեռ գրաչարն բայց խիստ քննութենէ մը անցնող գրաչարը հազիւ յիսուն տող շարել կը յաջողէր , 2,240 տառ :

Գրաչար մեքենայ . միթէ հրաշալիք մը չէ՞ր այս ալ : Ատեն տտեն քանքեր եղած էին որ գիր շարելու դժուր մարդէն առնուի մեքենային յանձնուի : Լիօնցի գրաչար մը հնարեց նախ այդպիսի մեքենայ մը , բայց չը յաջողեցաւ : 1844ին Բէլթֆօն մը տեսնուեցաւ , այս ալ անչափ մեքենայ , որ մէկ կողմ նետուեցաւ քանդի ո՛չ գրամի եւ ո՛չ ժամանակի խնայողութիւն չէր ըլլար անով : Միայն Թայֆի փորձերն յաջողութեամբ սկսակուեցան : այսու ամենայնիւ գրաչար մեքենան չ'արգիլէր որ երկու հարիւրի չափ գրաչարներ աշխատին ամէն օր տպարանին մէջ :

1814էն ի վեր մեքենայը չատ կատարելագործուած են . նախնական մամուլները հազիւ 2-3 հարիւր թերթ կը սպէին մի ժամու մէջ , այն ալ մեծ ճգամբ եւ յոգնութեամբ : Կրկինը ստանալու համար պէտք էր 3-4 տախտակ աւելի շահիլ . մեծ լրագրոց մամուլները բազմաթիւ չէնքերու նըման բաներ էին . մէն մի մեքենայի քով ութ մարդ կանգնած թերթերը մի առ մի կ'ստանային մեքենային բերնէ : Այսօր ա-

մէն բան փոխուած է . Բեկաբայի տպարանը այցող մը գոհարներու կը նմանցունէր տեսած մեքենայները . սոսնց գործածութիւնը այնքան զիւրիւն է, կ'ըսէր, որքան նորագութիւնը՝ ի հարկին . Հին Մասիս-Շիններուն տեղ այժմ սոսնց դրուած են . եւ երբեք գործաւոր կը բաւէ ամէն միայն . Գործուորները մեքենային շարժումը դիտելէ ուրիշ ընելիք չ'ունին . թերթերը մի առ մի դարձունելու հարկ չը կայ . 4-5 հազարամեթր երկայնութեամբ թղթեր կը կտրուին, կը տալուին եւ աւանց մարդու օգնութեան կը համարին : 8 զլիշէ աւելի մէն մի մեքենայ, որով 16 էջ կը տպուի մէկ շարժմամբ, այսինքն ամբողջ չորս լրագիր, կամ թէ մի ժամու մէջ 8,000 ամբողջ թերթ, ըսել է 150 թերթէ աւելի մէկ րոպէի մէջ . եւ անցնելով յաջորդաբար երկու ուրիշ գլխաններէ, կը կտրուին զատ զատ : Մեքենայէն ելնելու պահուն թերթերը հարիւրական օրինակ համարուած կ'անցնին գործաւորներու ձեռքն որք նոյն կ'ստուգեն թիւերն, եւ այնուհետեւ վերելալի մը միջոցաւ ուրիշ յարկի մը մէջ կը փոխադրուին ուր վաթսունէն աւելի կանայք բաժանորդներու յղուելիք Բեկաբայները կը ծալեն, կը ծրարեն ու գօտիի ներքեւ անցունելով կը յանձնեն ուրիշ գործաւորներու որոց պաշտօնն է ծրարները ձեռքէ եւ դերձանով կապել հեռաւոր երկիրներ յղելու համար :

Այս ծրարները կառքերով կը փոխադրուին մինչեւ չոգեկառաց կայարանները . Փարիզի բաժանորդներուն ցրուելու գործը վաթսուն ցրուիչներու յանձնուած է որոց իւրաքանչիւրն մի չրջանակ ունի . առաւօտը ժամը չորսէն (ըստ եւրոպ.) կ'սկսին հեռաւոր թաղերէն եւ կը հասնին մինչեւ կեդրոնին թաղերը . առաւօտուն բաժանորդը չ'արթնցած լրագիրը յանձնուած է դռնապանին . Բեկաբայի փոխադրութեան, ցրման եւ գործերուն համար ամէն օր երեք հարիւր մարդ կ'աշխատին : Տպագրութեան գործը կէս գիշերէ սկսած է . առաւօտուն ժամը չորսին թղթատարը կը մեկնին . հինգին ըրադրաւաճառը կը խռնին : Խոնջպէս ընելու է Բեկաբայի եւ Բեքէ Ժոնալի նման լրագիրներու հարիւր հազարաւոր օրինակները պատրաստելու համար միեւնոյն տառն : Ա-

հա կ'ընծիւր . բանդի ի՞նչ բանի կը ծառայէ այնքան աշխատութիւն եւ ծախք եթէ երկաթ ուղիք մեկնին եւ պէտք եղած ժամանակին չը ցրուին լրագիրները : Արագատիպ մեքենայներն անշուշտ լուծած են այդ կընճարը, սակայն՝ ամէն մեքենայի մէկ տախտակ պէտք է մինչդեռ հազիւ տախտակ մը միայն շարուած է : Բարեբաղդաբար այդ շարուած տախտակը սահանուած է մայր ըլլալու ուրիշ կարծր կաղապարներու, խէններու, որով հարկ չը մնար տախտակներու եւ գրաշարներու բազմապատկութեան : Տառերն ի՞նչպէս պիտի վերածուին գլխէներու այդ արգիւնքն ստանալու համար զանազան արհեստներ կը միջամտեն . արագ եւ անվրէպ գործողութիւն մ'է սա որ ամէն օր կը կրկնուի . այլ գործաւորին, արհեստաւորին համար էջը մ'է այդ ի սանդարտմեաւ արիւն քրտինք մը տած են . կիսամերկ մարդիկ Պուտոնի, ըստուերներու նման զինուած երեք ձանիններով, հրատի մը ոտքէ կը շարժին . հոն կը պատրաստուի մետաղեայ լուսան օր պիտի ըցուի յետոյ զլանածեւ կաղապարներու մէջ, ուր զետեղած են նախատիպ տախտակին թանձրամած խմբը, որուն մէջ զրօշմեալ տառերու մաքուր ձեւերը պիտի քանդակուին զլիշէներուն վրայ, եւ սոսնց պիտի տպեն յետոյ լրագիրը արագաշարժ մոմաւններու մէջ զետեղեալ :

Հետաքրքրիչ անսարան զոր արեւելցիք, գէթ Պոլսեցիք օր մը կրնան ունենալ իրենց աչքին առջեւ եթէ Եւրոպայէն ու Ամերիկայէն ի Վոսփոր փոխադրուի մոմայ տենդոտ գործունէութիւնը : Առ այժմ մեր ամբողջ լրագիրներուն մէկ տարուան ամբողջ թերթերը հազիւ Բեքէ Ժոնալի նման լրագրի մը շաբաթական թերթերու թուոյն կը հաւասարին :

Չը գիտենք թէ որքան այս հաշիւը կը մօտենայ ճշդ ութեան, այլ 1291 մարտ ամսէն ի վեր լրագիրները զրօշմի ենթարկուած են . մէն մի թերթ երկու փարայի տուրք մը կը վճարէ . առաջին տարիներն այս տուրքէն կը դոյանար վեց հազար ոսկի, ծանուցումներէ դուրսցած հասոյթը միատեղ . մի միայն լրագրի համար վճարուած գումարը ենթադրուելով որ ըլլայ չորս հազար

ոսկի, հարկ է որ տարին ութ միլիոն թերթ տպագրուի: Թուրքիոյ մէջ հրատարակուած ամբողջ լրագիրներու թիւը հարիւրէն քանի մը հաս աւելի է, բայց դուրս ձգելով մի քանի հանդէսներն, այս թիւը կը նշանակենք իբրեւ պաշտօնական և բաժնեկով ութ միլիոնը հարիւր հինգի վրայ կը գտնենք որ մէն մի լրագիր տարին միջին հաշով կը տպուի ութսուն հազար օրինակ. — ամիսը չուրջ 6,700 եւ օրը չուրջ 237: Դարձեալ բաժնեկով հարիւր լրագիրն երեսուն միլիոն ժողովրդեան մէջ, կը տեսնենք որ երեք հարիւր հազար մարդու կ'իյնայ մի լրագիր. եւ այս վեր ի վերոյ պարզ հաշիւներէն կ'երևի որ Թուրքիոյ լրագրութիւնը լաւագոյն պայմաններու մէջ կ'գտնուի չը զարգանալու համար. օրինական խտութիւնք, ուսմանց եւ կրթութեան ոչ ընդհանրացումը, ժողովրդեան մէջ առ հասարակ տիրող միօրինակ անընթերցասիրութիւնը, ներքին եւ արտաքին յարաբերութեանց, դժբաղնութեանց եւ հաղորդակցութեանց պակասութիւնը, դժուարութիւններն եւ հետեւապէս երկրին ու ժողովրդեան աղքատութիւնը պատճառ կուտան ըսելու որ կըրթութիւնը կամ մտաւորական շարժումը ոչինչ է. եթէ չէ օչինչ, դոնէ խիստ աննշան է ի մեզ:

Մ. Ն. ՆՈՐԻԿԵԱՆ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

1870Ի ՀԱՅԵՐՆ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Ն. ԳՈՒԹԵՐՈՎԻՆ

Բ.

Հայոց բնակարաններ, նոցա սնունդն եւ բնաւորութիւնն. — Արանց եւ կանանց զգեստները. — Նկարագիր կանանց:

Այս գրութիւն չ'ունի նպատակ ուսումնասիրելու Հայոց բազմադան կենցաղավա-

րութիւնն, այլ միայն կը բաւականանայ կաւկասիոյ Հայոց համառօտ նկարագրով:

Այս առթիւ պէտք է ըսել որ «Հայկական երկիրն» բաւական բազմացած է Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ Հայ եկեղեցիներով որ դաշխած են Ռուսիա այլ եւ այլ ժամանակ, եւ մանաւանդ պատերազմէն յետոյ, այսինքն 1827 ին եւ 1829 ին: Արնչեւ այն ժամանակ նոքա կ'ապրէին խառն Թաթարներու հետ. եւ նոցա թիւի յարաբերութիւնն, վերջնոց հետ, գրեթէ նոյնն էր, ինչ որ միւս մահմետական գաւառներու մէջ:

Թաթարներու մէջ բնակած Հայերն, տնկարելի է մի եւ նոյն դասակարգութեան ենթարկել իրենց այն ցեղակիցներու հետ, որ կը կազմեն զարգացեալ դաս մը, ցրուած աշխարհիս ամեն մասերն, և մինչեւ անգամ նոցա հետ, որ կը բնակէին Վրաստանի քաղաքներու մէջ: Իսլամաբնակ գաւառներու Հայերն, բացի կրօնէն, իրենց կենցաղավարութեամբ շատ քիչ կը զանազանուէին Թաթարներէն: Փոսերու կոյտեր, ծածկուած հոգով, ձգուած աստ և անդ առանց կարգ ու կանոնի, և բաժնուած իրար միջեւ աղբի դէպքով, կամ դարչահոտ ու աղտեղի ջրակոյտերով. նեղ ճանապարհներ որ ծուռումուռ կը դառնան վարէն կամ այդ փոսերու տանեաց վրայէն. — այս ամենը կը կազմէին Հայկական աւաններու ընդհանուր տեսքն, մեծ մասամբ: Միայն մի քանի տեղեր, ստորին դօտիի մէջ, այգիներն ու անտառակներ, իրենց կանաչութեամբ կը ծածկէին այն տգեղութիւնն և աղտեղիութիւնն, որոց մէջ ընկղմած էին այդ դիւղերն: Հայերն ևս Թաթարներու նման կը բնակէին ստորերկրեայ խրճիթներու մէջ իրենց անասուններու հետ միասին, առանց երբեք խորշելու կամ ձանձրոյթ զգալու այդ կենդանեաց սովորութենէն և կենակցութենէն: Այդ պիտի ստորերկրեայ տուններն Հայ գիւղացիի համար թէ՛ բնակարան էին թէ՛ ննջարան, թէ՛ գոմ էին ու մուր նորա անասուններու համար և թէ՛ կրթութեան վայր՝ նորա սերունդի համար: Այդ տեղ կը թառախէին հաւերն ու աքաղաղներն, որ, բնակարար, խիստ անհաճոյ ընկերութիւն մը

եղած լինելու էին զիշեր ժամանակ, իրենց կուռնոցներով և կուռնակներով: Բիւրաւոր բազմազան և գարշ միջատներ կը դիմաորեն այցելուին խրճիթի մուտքի առաջ:

Հայի ընտանիքն և նոյն իսկ ինքն կը գոհանային մի արցակ կանաչեղէնով, մի բուռն լուրիայով և մի պատառ քարթու հացով, և այս ոչ թէ աղքատութեան պատճառաւ, այլ որովհետեւ սովորութիւնն այդպէս էր. նոցա ճոխ կերակուրն էր փիլաւ, խորոված, կանաչեղէն:

Ենթակայ գտնուելով զանազան Տէրութեանց հպատակութեան, և ցրուած լինելով, կարելի է ըսել, համայն երկրագունդի վրայ, և այս պատճառաւ ենթակայ լինելով տարբեր կլիմաներու, տարբեր կենցաղավարութեան և զբաղման, Հայ ժողովուրդն կորուսած է իւր ազգային նկարագիրն, առանձնայատկութիւնը: Միջին հասակ, ամրակազմ մարմին, հուժկու իրան, հաստիկ վիզ, ջլուտ ձեռներ, խիստ գիմազներով թուխ երեսներ, վառվռուն աչքեր, արծուի կոշ ըրիթ, սեւ մազեր, լըստիկ չուրթեր, գեղեցիկ, սպիտակ այլ ցանցառ ատամներ— ահա՛ Հայոց յայտարար նշանները: Հայ հասարակութեան այն մասն որ կը վարէր նստական կեանք եւ կը սընանէր առաւելապէս բրինձով, ծերութեան միջոցին կը ծանրանար այսինքն կը գիրնար:

Հայերը խորամանկ են եւ հասկացող առ հասարակ. նոքա մեծ սիրով կը հետեւին կրթական գործին. արուեստի եւ վաճառականութեան մէջ չ'ունին իրենց հաւասար մրցակիցներ: Հայերն համբերատար են եւ հաշուապէտ, նոքա չափաւոր են և լաւապէս կարող են նախատեսել թէ որ ձեռնարկն շահաւէտ է եւ որն՝ ոչ:

Վրաստանի Հայերն, որ կը կազմեն քաղաքային ազգարնակութեանց մեծագոյն մասը, իրենց գործունէութեան նկարագրով կը պատկանին միայն առեւտրական դասին, որ կը ձգտի միակ նստատակի մը — իւր շահասիրութեան գոհացում տալուն: Ղրամի տենչն եւ հարստութեան իղձն կը սնուցանեն Հայոց մէջ խորամանկութիւն, նենգամտութիւն, այնպէս որ նոքա զարմանալի

յաջողութեամբ կը յարմարին հանգամանքներուն երբ պէտք է խաբել, ծառայել, յանձնարարութիւն փնտռել եւ ջերմապէս կատարել զայնս, բնականաբար եթէ միայն շահ կայ:

Հայուհիներու սեւորակ մազերն, վառվռուն եւ թուխ-թուխ աչքերն իրենց արտեւանունքներով եւ յոնքերով հրապուրիչ եւ սիրձեն արտայութիւն մը կ'ընծայեն նոցա դէմքին: Սակայն հազուադէպ է այս, եւ նոքա եւս, որ ունին այսպիսի հրապուրիչ արտայայտութիւն, ունին առաւելապէս ծաղկահաս հասակի մէջ: Հայ կանայք ծոյլ են եւ դանդաղ, անճարալի են քալուածքի մէջ, յաճախ ունին ծուռ ոտներ, որ մասամբ յառաջ կուգայ ասիական սովորութիւններէ, ծաղապատիկ նստելէն, եւ մասամբ փոքրիկ մանկանց ոտներն ամրաֆէս փաթթելէն լաթերու մէջ:

Կանայք մեղք կը համարին ծիծաղիլ եւ կատակել օտարի հետ, նոքա կը կրեն քողեր իրենց դէմքի վրայ, երբէք չեն վերցըներ զայնս, եւ մինչեւ անգամ կը քնանան գլուխը փաթթած, այնպէս որ լոկ աչքերը միայն կը տեսնուին:

Կանանց ամօթխածութեան գաղափարն այնպէս խորաթափանց արմատ ձգած է Հայոց մէջ, որ կինը ոտէն ցլուխ կը փաթթուի սպիտակ սաւանով «այնպէս կնոջ թոքերն անկարող դառնալով շնչելու թարմ օդ, կ'արտաշնչեն ծծմբային-ջրածնի հոտ»:

«Եթէ երկու ամուսնացեալ եղբայրներ կը բնակին մի եւ նոյն տան մէջ, կը տեսնես որ, մէկ եղբոր կինն իւր կեանքի բոլոր ընթացքին մէջ եւ ոչ իսկ բառ մը կը խօսի իւր ամուսնի եղբոր հետ: Եւ այս պարագայն «ամուսնական հաւատարմութիւն» կ'անուանի այս տեղը:»*)

Հայուհիները չափազանց կը սիրեն ճոխ զարդեր, մետաքսեայ երկնագեղ կտաններ արծաթաթել և որկեծամուկ, գունաւոր դոհարներ և ֆաշիփրեան չալեր և այլ գոյնզգոյն չալերով: Նոցա գլխի զարդն է մետաքսայ

*) «Գանձակի նահանգի վրայ» տես «Ալաւկաղ» լրագրի 1865ի 44 թիւն. «1854ի Հայերն» նոյն թիւ 83. «Երեւանեան նահանգի ցեղերուն նկարագիր» նոյն 1860ի 69 թիւի մէջ:

Թաշկինակ և ճաշակով պատրաստուած գունաւոր երիզներ, իսկ մի քանի տեղեր, օրինակ Նոր-Բայազիտի գաւառի մէջ, աղջիկներն ցամուսնութիւն կը կրեն Բաւաւիճի եւ լաւի, ամրացած առաջինին գնտաօտով եւ ուսերու ետին քամակը ձգած: Թաւասկրտվէն վար, ճակատի շուրջը կապուած կայ մի թել, որի մէջ անցուած են ոսկի կամ արծաթ դրամներ: Իսկ երբեմն եւս այսպիսի շաւիղներ անցուած կը լինին ողջնակն երկայն ծամերու հիւսքի մէջ, որ կը ձգուին ուսերու վրայ: Այսպիսի շարոց կը գործածեն եւ ամուսնացած կանայք, կրելով զայն իբր մանեակ: Ամուսնացեալ կանանց եւ աղջկանց սովորական զգեստն նման է պարեգօտի որ կը պատրաստուի բամբակեայ կարմրագոյն պատտառէ եւ կը հագնուի չապիկի վրայ: պարեգօտը չի կոծկուիր եւ նորա տակէն կ'երեւի կարմրագոյն մետաքսէ եւ բամբակեայ կտաւէ վարտիքը:

Ի Շուշի կանանց հին սերունդն, բաղաբի աղքատ դասն եւ գեղջիկները կը հագնին բաւական այլանդակ կերպիւ: Նոցա զուլսը փաթաթուած է բազմաթիւ լաւաշներով, իսկ վերեւէն ձգուած է կարմրագոյն մետաքսէ մեծ թաշկինակ մը — շաւիղ, որի ծայրին կ'ամրացուի արծաթ կտաւ ոսկի շղթայ մը: Այս շղթայով կը պահուի գլուխը բոլոր ծանր փաթաթը: Փաթաթի տակէն կը տեսնուին հոյանտական ոսկիներու մի կամ մի քանի շարոցներ: Վերեւէն Շուշեցի Հայուհին կը հագնի Բաւաւիճի (չրջագգեստ) կարծ թեւերով և երկու ձեղքուածով, բացուած ետեւէն, սկսեալ մէջքէն մինչեւ վար: մանկամարդ կանանց ծրնօտն ու բերանը ծածկուած կը լինին սպիտակ թաշկինակով: Իսկ պառաւ եւ սգակիր կանանցն կարմիր թաշկինակով: Մին թանայի տակէն նոքա կը հագնին լայն ու երկայն չապիկ մը ալիք որ մետաքսեայ հիւսուածք մ'է, առաւելապէս կարմիր եւ տեղական արտադրութիւն:

Բաւական լայն գօտի կը պատէ կնոջ իրանն մինթանայի վրայէն: Իսկ փողոց ելած ժամանակ Հայուհիներն իրենց վրայ կը ձգեն սպիտակ շաւիղ մը, սաւան, որ կը ծածկէ ամեն ինչ, աչքերէն եւ ոտներէն զատ:

Այժմ Հայուհիներու ծաղկահաս սերունդն, բէգերու, մելիքներու եւ վաճառականներու դասին վերաբերող, կ'սկսի գործածել վրացական տարազ, զոր արդէն ի վաղուց հետէ կը գործածեն իշխան Մատաթովի Չինախչին կալուածի բոլոր կանայք:

Պանծակ դաստի գեղջուկ Հայ կանայք կը հագնին երկայն չապիկ, կարմիր կտաւէ, իսկ բաւական կարողութիւն ունեցողներն՝ մալէ վարտիքներ, որ կ'երեւին չապիկի տակէն վարէն շուրջանակի ասղնեգօրծ: Վերին զգեստն է Բաւաւիճի որ կը շինուի հասարակ մետաքսեայ պատտառէ և երբեմն գեղադարձուած է արծաթի մանր դրամներով: Գլուխին կը հագնին լաւճի պէս բան քօղով միասին: Ամուսնացեալ կանայք իրենց երեսին վարի մասը կը ծածկեն սովորակ մի տեսակ կապոցով զոր կ'անուանեն Բաւաւիճի աղջիկները չեն գործածեր զայն: սոքա կը հիւսեն իրենց մազերը: Պանծակի Հայերը կը հագնին խիստ կոշտ կոպիտ, եւ բաղմատեսակ, այս պատճառաւ նոցա տարազն տղեղ է եւ զարկ ամեն վայելչութենէ:

Կանայք իրենց բոլոր կեանքը կ'անցունեն տնային խնամատարութեան և մանկանց դաստիարակութեան մէջ: Նոքա առանց դուրս ելնելու կը մնան իրենց տան մէջ և կը վարեն միայնակեաց կեանք մը:

Հայոց ընտանեկան կեանքն կարի պատկառազկեցիկ է և ունի նահապետական նկարագիր: Հայերը, բազմաթիւ մարդոց կարծիքով, կը պատկանին ամենախաղաղ ազգերու դասին: նոցա յանցանքն է միայն հետեւանք պաշտպանութեան և բռնութեան ընդդիմադրութեան, բռնութեան ուժ յաճախ ենթարկուած է հայ ազգը:

Բայրըն կը հաւաստէ, թէ դժուարաւ կարելի է գտնել Հայոց պէս սերիշ ազգ մը ուժ ժամանակագիրները վերագրած ինին այնքան քիչ յանցանքներ, որքան Հայոց: Հայերը կը պատկանին գործօն մարդոց թւոյն: Նոքա մեծ սէր ունին դէպի վաճառականութիւն և սեղանաւորութիւն: Կաւիասիոյ բոլոր վաճառականութիւնը կը գլուխուի Հայոց ձեռքն: Ի Թուրքիա պետական եկամուտներու հաւաքումը Հայոց ձեռքն է:

դրամի շնորհիւ նորա ունին բաւական նը-
շանաւոր ազդեցութիւն թրքական և պարս-
կական տէրութեանց գործող վրայ : Հայերը
չահաւոր են ևս իրենց ամբողջ կեանքը կը
գործածեն առաւելապէս շահ հայթայթելու
համար , թէ կ'ուզէ շահն լինի աննշան :

Ընտանեկան կեանքի մէջ ժլտութիւն է հետ
եւ դեռ եւս աւելի ժլտութիւն է ուրիշի հետ
անձնական յարաբերութեանց մէջ : Հայէն
այն ժամանակ միայն կարելի է դրամ փոխ
առնուլ երբ կարող լինիս մեծ տոկոս հա-
տուցանել եւ երբ նա հաւատացած լինի
կատարելապէս եւ ապահովուած թէ դու
հարկ եղած միջոցին կարող ես հարկաւա-
րատիկ վճարել : Հայ ժողովրդեան ազգա-
յին նկարագրի այս տխուր ու նոսմացու-
ցիչ կէտը գէթ փոքր ինչ ներելի կը դառ-
նայ այնու որ այս թուականի այսինքն 1870ի
Հայերը նախատուութիւններ կը մատու-
ցանեն ազգային բարեգործական եւ կրօ-
նական հաստատութեանց և հանրային գոր-
ծոց համար :

Պ. ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱՊԵՏԱՆԻ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ԳԼԽԱՐԿՈՎ ԱՂՁԻԿԸ

(Շար. նախորդ թուէն և վերջ)

— Այժմ, եկուր քովս նստէ եւ լրջօրէն
խօսինք . բայց նախ եւ առաջ թաշկինակդ
տուր , որպէս զի քրտնաթոր ճակատդ սըր-
բեմ : Խեղճ տղայ , կենաց պայքարներուն
մէջ դեռ չես մտած : Տեսէ՞ք այդ սիրուն
աչքերդ որչափ կարմրեր են : Լացեր ես և
մաղերդ քունքերդ փակեր են , բազմի-
քէն ելածի նման : Սիրուն հրեշտակ , մի
դողար այդպէս , միթէ մեր երջանկութիւնը
պաշտպանելու համար քովդ եկած չե՞մ ես ,
յաւելցոց պաշտպանութեան ձայնով՝ գըլ-
խարկը գլուխը գնելով՝ զոր հանած էր , որ-
պէս զի Ավրան գինքն աւելի լաւ համարու-

րէ : Այժմ, դղեակ վերադարձիր և մեկնե-
լու պատրաստուէ :

— Ինչո՞ւ համար , ըսաւ Ավրան , զար-
մացմամբ , կամրադեղ աղջկան նայելով :

— Ինչո՞ւ համար : Տղայ ես , չը հասկը-
ցար թէ՞ պարոն կոմսին ըրած յիմար խոս-
տովանութիւններէդ վերջը նա զմեզ լրտե-
սել պիտի տայ :

— Շատ կարելի է :

— Եւ եթէ մեզ միատեղ գտնեն՝ քեզ
սենեակդ բանտարկել պիտի տայ :

— Հաւանական է :

— Այն ատեն ալ զիրար չենք կրնար
տեսնել :

— Աստուած իմ :

— Եւ այն ատեն քու վարդապոյն գըլ-
խարկով սիրուհիդ վաճէն պիտի մեռնի
հեռի իւր սիրեցեալ Ավրանէն :

— Յիսուս Մարիամ :

— Հանդարտէ , ըսաւ , բարձրաձայն
խնդալով , ամեն բանի դարմանը գտած եմ :
Այս երեկոյ , ես զքեզ կ'առեւանգեմ , այ-
սինքն դու դիս կ'առեւանգեմ , եւ միասին
Փարիզ կը մեկնինք : Հոն գլխութեամբ ըս-
տակ կրնանք գտնել վաշխառուներէ , այն
բարի մարդիկներէն՝ որոնց վրայօք շատ գէշ
բաներ կը խօսինք երբ անգամ մը ստակ-
նին առնենք . բոլոր այդ բաներուն կերպը
գիտեմ ես : Մուրհակներ կ'ստորագրես տա-
րիէ մը վճարելի : Օն , խենդ տղայ , մի-
թարուէ եւ ժպտէ ինձ , որպէս զի տեսնեմ
իմ գեղեցիկ սեւ կովուս կաթին նման ճեր-
մակ ակաւայներդ :

— Բայց , տարիէ մը ի՞նչպէս պիտի վը-
ճարեմ :

— Ամեն բան ըսե՞լ պէտք է քեզ : Մի-
թէ վեց ամսէն չափահաս չը՞ պիտի ըլլաս :

— Այո՛ :

— Լաւ , քու հողերուդ մէկ մասը կը ծա-
խես :

— Անոնք հօրս են :

— Կամ գեղեցիկ ագարակներդ :

— Անոնք ալ հօրս են :

— Ընդարձակ անտառներդ :

— Անոնք ալ հօրս են :

— Կամ մեծ դղեակդ :

— Այն ալ հօրս է :

— Բայց ուրեմն , ամեն բան հօրդ է ,

ըսաւ վարդապետը աղջիկը յանկարծ ոտք ելնելով :

— Այո՛, մայրս աղքատ էր, մեր բոլոր հարստութիւնը հօբերնուս է, բայց ակույններս, մաղերս, աչքերս եւ ժպիտս որ այնչափ կը սիրես, իմն են :

— Օ՛ն, մտածեց դեռատի աղջիկը, գործը կորսուած է :

— Սակայն, վստահ եղիք, ըսաւ Ավրնան, որ՝ թէեւ տակաւին անմեղ՝ կրցած էր նշմարել իւր տարփուհւոյն յուսահատութիւնը : Ամեն բան կարգադրելու եւ հօրս հաճութիւնն առնելու լաւ միջոց մը գտած եմ :

— Ըսէ նայինք, քու միջոցդ, ըսաւ աղջիկն, որ վայրկեան մը մտածեց թէ՛ կարծածին չափ տխմար չէր երիտասարդը :

— Հիմա երկուքս միատեղ կ'երթանք, ինչպէս որ կը փափաքիս զիրար՝ կը սիրենք եւ ապրուստ գտնելու համար կ'աշխատինք : Օրէնքն երբ որ ներէ, այն ատեն կ'ամուսնանանք, եւ երբ որ վեց եօթը հաս զեղեցիկ պզտիկ Սէն-Լուեր ունենանք, այն ատեն ամենքն ալ կուգան հօրս աղաչել որ խկոյն կը ներէ մեզ՝ մեր քաջած նեղութիւններն իմանալով :

— Այդ է քու միջոցդ : Եւ կը կարծես, պարոն, թէ ես երիտասարդի մը իւր պարտաւորութիւններն ոտնակոխ ընել տամ : Մնաք բարով, ըսաւ, կրնակն Ավրնանի դարձնելով՝ որ ապշած մնաց այս անակընկալ փախուստէն :

« Գեղեցիկ աչքերը գեղեցիկ ոսկինորու տեղ չեն բռներ, ըսաւ վարդապետն դըլխարկով աղջիկը. կոմսը թէեւ ծեր եւ տգեղ է սակայն հարուստ է եւ զիս կը պաշտէ : Ուրեմն, տղուն տեղ հայրը զլիւս կը հանեմ, թէեւ դժուար պիտի ըլլայ, բայց պիտի յաջողիմ » :

Գեռատի աղջիկը քայլերը փութացուց, վստն զի գիշերն արդէն սկսեր էր իւր ըստուերները տարածել երկրիս մրայ. դըլխարկին մէջ միմիայն քանի մը լոյսեր կը տեսնուէին եւ բակին մեծ կաղամախները հովէն զլուխին խոնարհեցնելով կը թռչէին ողորնել տան ապագայ տիրուհին :

Մերունի կոմսն, երբ կարող եղաւ ոտքի վրայ ելնել, խկոյն դռնէն :

« Նախահարցս յիշատակին վրայ կ'երգնում եւ թող զիս բարձր տեղէ մը վար կախեն չարագործի մը պէս եթէ սիրահարեալ չեմ այս փոքրիկ աղջկան եւ եթէ թողում գայն իմ տխմար որդւոյս որ այդպիսի լաւ կտոր մը գնահատելու տարիքը չ'ունի գեւ : Է՛հ, ի՞նչ, ես որ աչերուս մէջ Ուիլիէոյի նայուածքի նմանութիւնն ունիմ եւ Լօքընի քիթը, չը՞ պիտի կրնամ յաղթել փոքրիկ գեղջկուհւոյ մը : Տեսնենք : Յեղափոխութիւնները թէեւ ոչնչացուցին առանձնաշնորհումները, բայց չը կրցան վառթարացնել աղնուականութիւնն : Ի՛նչ որ էին իմ նախնիքս նոյն եմ ես, եւ կ'արժեմ ինչ որ կ'արժէին անոնք : Իմ մեծ հաւս, պարոն Լը Լու, իւր վարդապետը աղջիկը գլխէ հանեց, ես ալ իմն գլխէ պիտի հանեմ, իմ հաւուսնս կարմիր էր իսկ իմն վարդապետն պիտի ըլլայ : Բայց դոյնը առարկան չը վախեր : Բաւ է որ ուղած կերպովս իրեն հետ վարուիմ » :

Եւ կոմսն սկսաւ իւր երիտասարդութեան անցելոյն վրայ ակնարկ մը նետել :

« Իրաւ է որ, ըսաւ, պարկեշտօրէն մըտածելէն վերջ, հին խորամանկութիւններն ամենէն լաւն են, միշտ կը յաջողին, այն միակ իրաւամբ թէ՛ արդէն միշտ յաջողած են : — « Այս գիշեր իմ գեղեակիս վերակացու կնոջ տունը պիտի երթամ, ծերունի կինը սենեակէն դուրս պիտի հանեմ եւ երբ որ պզտիկ աղջիկը գայ, այն ատեն կը տեսնուինք » :

Մինչ ծերունի կոմսն այսպէս կ'ըմայէր իւր Անակրէօնեան գաղափարներուն վրայ, պզտիկ վարդապետը աղջիկը թեթեւ թռչնոյ մը նման գեղեակն եկեր եւ իւր մեծ մօր դրան դուռը կը զարնէր :

Թա՛ք, թա՛ք :

— Ո՞վ է այն :

— Քու պզտիկ աղջիկդ է :

Բարի մեծ մայրն որ քիչ մը տկար ըլլաւն անկողինն էր, պառաց :

— Պարանը քաջ է և դուռը կը բացուի :

Երիտասարդ աղջիկը պարանը քաջեց նւ դուռը բացուեցաւ : Իսկոյն մեծ մօրը քով վաղեց եւ գայն համբոյրներով ծածկեց եւ չը զիտեմ ի՛նչ տեսակ պատմութիւններ ըրաւ անոր, այնպէս որ պառաւ կիներ իս-

կոյն անկողնէն ելաւ, շտապաւ հագուեցաւ եւ պղտիկ աղջկան հետ բակ երթալով՝ խոնաւ և ցուրա յարգարանի մը մէջ պահուեցաւ, իսկ աղջիկն առանց անոր վրայ գլխաւու, եւ առանց ակնածելու անոր տարիքէն, բանալիով վռայէն կը պեց:

« Եթէ մոռցած չեմ պղտիկ վարդագոյն գլխարկով աղջկան պատմութիւնն որ այժմ ես եմ, ըսաւ նա՝ ննջելու սենեակը մըտնելով որ թէ՛ դառնիճ, թէ՛ ճաշարան էր, դայլը պառաւ զիշատել պիտի դայ, բայց գործը կարգադրուած պիտի գտնայ: Արդեօք պիտի զղջայ: »

« Ձե՛մ կարծեր: »

« Այժմ սեղանը շտկենք, ճաշի ատեն լաւ կը խոսակցուին: »

Հազիւ թէ սեղանի մը վրայ ծածկոց մը փռած էր, մէկը դուռը զարկաւ.

Թա՛ք, Թա՛ք:

— Ո՞վ է այն:

— Սէն-Լու կոմսն՝ որ կ'ուզէր խորամանկութեամբ մտնել այն տեղն ուր շատ լաւ կրնար ներկայանալ իւր տէր, պատասխանեց:

— Ձեր թոռն է որ զիս կը զրկէ հոս իւր մօր շինած քաքարն ու այս կարագը ձեզ տալու համար:

Դեռաւոր աղջիկն իւր ձայնը փոխելով՝ պոռաց.

— Պարտնը քաշէ եւ դուռը կը բացուին:

Ծերունի կոմսը պարտնը քաշեց և դուռը բացուեցաւ:

Դեռաւոր աղջիկն անոր բեռնաւորեալ ներս մտնելը տեսածին պէս սկսաւ բարձրաձայն խնդալ:

— Նստեցէք, պարոն կոմս, եւ միասին ընթերցենք, ըսաւ, քանի որ մեծ մայրս գացած է անտառը տեսնել փոքրիկ այծեամբերը թէ՛ արդեօք ցուրտէն չե՞ն տանջուիր:

Կոմսը հրաւէրը կրկնել չը տուաւ եւ նստաւ:

Ընթերցող վերջին տատիճան ուրախ եղաւ:

Դեռաւոր աղջիկն առջի իրիկունը չը գիշտեց զգայլն, սակայն չը թողուց նաեւ

որ նա զինքը գիշատէ:

Ոչ ալ յուսահատեցուցիչ խստութիւն մը բանեցուց, ճիշդ այնչափ տուաւ որչափ հարկ էր տալ կոմսին փափաքներն արթնցընելու համար:

Հետեւեալ առաւօտուն կոմսը դեռաւոր աղջիկը գեղեցիկ տան մը մէջ զետեղեց, զդեակին անմիջապէս մօտ և բոլոր հազար եւ մէկ զիշերներու իշխանուհիի մը նման կ'ապրէր նա:

Յափշտակած էր անտառներ, մարգագետիններ, ագարակներ. սակայն դեռ չէր կրցած կոմսուհւոյ տիտղոսը յափշտակել: Բայց իւր նպատակին կը հասնէր այն յամր եւ հաստատուն ընթացքով՝ որ կրեային ու կնոջ միայն յատուկ է:

Կոմսը նորահաս աղջկան ձեռքը կը համբուրէր, երբեմն մինչեւ արմուկը, բայց երբ աւելի յառաջ երթալու փափաք յայտնէր՝ հողմահարին ծայրովը զայն ետ կը մղէր նա՝ չնորհալի ժպիտով մ'ըսելով.

— Սէն-Լու կոմսուհի ըլլալ կ'ուզեմ:

Օրը հարիւր անգամ մահահրաւէր զանգակի մը պէս կոմսին ականջին կը հնչէին այս միօրինակ բառերը:

« Սէն-Լու կոմսուհի ըլլալ կ'ուզեմ: »

Վերջապէս օր մ'ամէն ժամանակէ աւելի սիրահարեալ կոմսը ծունկի եկաւ եւ գոչեց:

— Լաւ, ութ օրէն Սէն-Լու կոմսուհի պիտի ըլլաս:

Փարէզի ամենէն ճարտար դերձակուհիները կուգային դեղանի օրիորդին հագուստները փորձել որ քիչ ատենէն տիկին պիտի ըլլար:

Ամբողջ գիւղն մեծ ուրախութեան մէջ էր:

Միայն Ալընան ասպետը կը պակսէր այդ հանդէսէն: Խորամանկ աղջիկը մտածելով որ երիտասարդը կրնար արգելք մ'ըլլալ իւր բարձրացման, խնդրեց անոր հօրմէն որ զայն ուրիշ երկիր մը զրկէ, որպէս զի ճամբորդութեամբ անոր միտքն ու սիրտը զարգանայ: Նոյն միջոցին Պաղեստին կը գլուխուէր նա, ուր իւր նախնիք փառքով պըստակուած էին 1160ին ատեններն:

Այս գերերջանիկ ամուսնութեան օրն առտուն կանուխ ապագայ կոմսուհին կազմ եւ պատրաստ էր, սեղմուած, հագուած եւ զարդարուած, ամէն տեղ կը մօնէր կ'ելլէր, բաղաբազման եւ երէցը դղեակը կանչել տուած էր:

Կէս օրին եկան եւ իրեն իմաց տուին թէ՛ ամէն ոք պատրաստ է, եւ թէ՛ միայն փեսայն երեւան չը կար: Խեղճ հարսն անոր սենեակը կը վազէ, դուռը կը զարնէ եւ պատասխան չ'առնէր: Ճարը հատած ներս կը մտնէ... ոչինչ: — Կ'սկսի կանչել... դարձեալ ոչինչ — Այն ատեն սրտայուզութեամբ դէպի անկողին կը վազէ եւ աճապարանօք վարագոյրները կը քաշէ... Ի՞նչ տեսարան: — Մերունի կոմսը գիշերը մեռեր է:

— Օ՛հ, ըսաւ, առանց դժկամակելու, չը յուսահատինք, այժմ պէտք է փոքրիկ ասպետը ձեռք անցունեմ: Եւ առանց մեռեալին սենեկէն դուրս ելնելու հետեւեալ նամակն սկսաւ գրել.

« Սիրելիք իմ Ավրան ».

« Եկէք, ձեր սիրելի հայրը մեռաւ եւ « ձեր փոքրիկ սիրուհին որ զձեզ միշտ կը « սիրէ, այս վարկեանէս պատրաստ է ձեզ « հետ ամուսնանալ: »

Ավրան անմիջապէս վերադարձաւ, փայլուն մեծ պեխեր ունէր, մեկնած ժամանակէն աւելի ուժեղ էր, բայց տակաւին տասն եւ վեց տարեկան աղջկան մը կարողութիւնը չ'ունէր:

— Բարեկամք իմ, ըսաւ անոր իւր հօրը նշանածն՝ անոր թեւերուն մէջ նետուելով ո՛րքան արտասուք թափեցի ձեր վրայ, բայց վերջապէս եկաք եւ ես ամէն բան մոռցայ:

— Ա՛հ, փոքրիկ վարդադեղ աղջիկ, որքան ձայնդ քաղցր է:

— Քեզ աւելի աղէկ հրապուրելու համար, սիրուն Ավրան:

— Որքան մեծ են աչերդ:

— Քեզ աղէկ տեսնելու համար, սիրուն Ավրան:

— Որքան գեղեցիկ են թեւերդ:

— Քեզ աղէկ գրկելու համար, սիրուն Ավրան:

— Որքան աղւոր եւ ձերմակ են ակոսյներդ:

— Քեզ աղէկ գիշատելու համար, սիրուն Ավրան:

Եւ այնքան լաւ գիշատեց զնա՝ որ վերջապէս Աէն-Լու կոմսուհի եղաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Թերեւս այս պատմութիւն տարօրինակ թուի ձեզ, ընթերցողք, այլ, այժմ շատ հեռի են այն ժամանակներն՝ ուր այրերն էին աղջիկներն հրապուրողը. յառաջադիմութիւնն ամէն բանի մէջ մեծ փոփոխութիւններ մտցուցած է. այնպէս որ, այս լուսաւորութեան դարուս մէջ աղջիկներն են որ կը հրապուրեն եւ գլխէ կը հանեն զմարդիկ:

(ՇԱՌԼ - ՆԱՌԷՅ)

S. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ՃԱՄԲՐՈՒՄԻՆԵՐԵՔ ՃԱՆՃԵՐՈՒ

Մ. Մարտիմ տիւ Քան, Յրանալան Ակադեմիոյ նշանաւոր ուղեւոր, հետեւեալ սիրուն եւ հանձարեղ բանագոյնաբեր գրած է, զոր թարգմանելով մեզ դրկած է մեր Վիեննայի արգոյ թղթակիցը:

Ճանճ մը երեք զաւակ ունէր. բնաւին այրի չէր բայց իւր էրիկը յանդուգն ճամբորդութեան մը ձեռնարկած էր ու ետ դարձած չէր. իւր էրկան զինք լքանելը թէ եւ իրեն մեծ ցաւ պատճառած էր բայց եւ այնպէս իւր պատիւը պահպանելով իւր զաւակաց լաւ կրթութիւն տալէ ետ մնացած չէր, որոց անդրանիկը մանչ էր եւ Միւսքարիլլօ կ'անուանէր. իսկ միւսները երկու աղջիկ էին Միւսգապէլ եւ Միւսգապին անուամբ:

Երբ իւր զաւակներն ամեն բան սովորեցան եւ ինչպէս որ պէտք է լաւ դաստիարակութիւն ունեցան, որ մը զանոնք իւր բովը կանչեց եւ քաղցրութեամբ եւ գոբովանօք անոնց երեսը նայելով իրենց ըսաւ.

« Ժամը հասաւ. ձեր կրթութիւնը կատարեալագործելու : Երատարգութիւնն ամենամեծ պէտք ունի ճամբորդութիւններ ընելու, որոնք խելքը կ'ընդարձակեն եւ ամեն բան կը սորվեցնեն : Նա եւ սիրտ կուտան իրենց ցոյց տալով ամեն թշուառութիւններն որոնց ենթակայ է ճանձերու սեււոյն այս երկրիս վրայ : »

« Գացէք ուրեմն իմ զաւակներս, այս փորձութիւնները գացէք սորվեցէք : Բայց ձեզմէ զատուելէս առաջ նաեւ իմ թաթերս ձեր խոնարհեալ ճակատներուն վրայ դնելէս առաջ որով իմ օրհնութիւնս ձեզ տամ, ականջ դրէք ձեր մօրը ձայնին որ զձեզ այնքան շատ կը սիրէ եւ լաւ դաստիարակութիւն տալու համար անթիւ զոհողութիւններ ըրաւ եւ կ'ուզէ զձեզ ամեն վրտանգներէ ազատ պահել : Բոլոր աշխարհք ճանձերունն է որոնց համար այս աշխարհս ստեղծուած է : »

« Ամեն տեղ առատ ուտելիք կը գտնուի զոր բնութիւնը ճանձերու համար պատրաստած է : Պտուղները, ցորեններն, անասունները ձերն են : Մի՛ վախճաք ասոնցմէ ուտել զորս ստեղծողն առատութեամբ շնորհած է : Բայց մարդը կատարի վայրենի կենդանի մ'է, անիրաւ, անօրէն, անգութ եւ առանց առաքինութեան : Մարդը « Ես արարածներուն թագաւորն եմ » կ'ըսէ, բայց միշտ զանոնք կործանելու կ'աշխատի : Ինչ որ իր ձեռքն անցնի խարդախեալ եւ պղծեալ է : Մարդս խաբէութեամբ լեցուն է, նաեւ իւր խօսքերն եւ գործերը : Զմեզ կ'ատէ կ'արհամարհէ, ո՛վ սիրելի զաւակներս, հեռու կեցէք մարդերէ, փախեցէք անոնցմէ, երգում ըրէք, երգում ըրէք ձեր մօրը որ իւր հրամանին պիտի հնազանդիք : »

Երեք ճանձերն իրենց հեծկլտանքը բռնելով թաթերնին վեր վերուցին եւ բարձր ձայնով պոռացին. « Երգում կ'ընենք : »

« Երթա՛ք բարեաւ, զա՛ւակներս, ձեզմէ այս կը սպասէի : — Միւսը արիւծ, բոյրերդ ընդ կը յանձնեմ, դուն անոնցմէ բանի մը մանրերկրորդ առաջ ծնած ես, հետեւաբար անդրանիկն ես, ուստի անոնց պաշտպանը պիտի ըլլաս : Են միշտ քու թեւերուդ զօրութեանը, թաթերուդ յաջողակութեանն

եւ խելացիութեանդ ու նրամատութեանդ վրայ սքանչացայ, ուստի այս բարձր հանգամանքներովդ քու բոյրերուդ վրայ հսկէ, զանոնք պաշտպանէ եւ անոնց հասիր օգնէ ամեն անգամ որ նեղութեան մէջ են : Ափսո՛ս, անոնք դեռ փորձառութիւն չ'ունին : Զանոնք իբր սուրբ աւանդ ունեցիր, ընդմէ կը սպասեմ որ անոնց առողջութեանն եւ բարօրութեանը վրայ պիտի հսկես : Այս գիշեր նորէն իրարու քով քնանանք : Վաղն առտու երբ արեւը պիտի ծագէ, ճամբայ պիտի ելլէք : Զեր պանդխտութեանը մէջ չը պիտի մոռնաք երբեք ձեր խեղճ մայրըն որ զձեզ իւր մոքէն երբեք չը պիտի հանէ : »

Հետեւեալ օրը մայրերնին դիւերն օրհնեց երկար ժամանակ զանոնք գրկեց/սառն համբուրեց եւ զանոնք միշտ դիտեց մինչեւ որ հեռանալով աներեւոյթ եղան :

Երեք ճանձերն իրենց ամեն տեսածներովը կը հիանային ու « Ո՛հ, աշխարհքը ինչպէս մեծ է, կ'ըսէին, ի՛նչպէս ընդարձակ է, ի՛նչպէս գեղեցիկ է » ու ամենայն ինչ յատուկ յատուկ դիտելով չէին կշտանար : Իրարու կ'ըսէին, ո՛րքան ազնիւ բաներ կան, ինչպէս գեղեցիկ հոյակապ առարկայներ դիմացնիս կ'ելլեն եւ ինչ յիշատակներ պիտի ունենանք մեր ծեր օրերուն մէջ : Ինչ պատմութիւններ պիտի ընենք մեր զաւակներուն երբ ունենանք :

Այս ամենը կը քննէին, կը զննէին առանց կշտանալու : Ինչ մ'ալ գիշերը եկաւ սքանչացած բայց եւ յոգնած ժանտաթղէնի մը տակ հանգչեցան, որուն մէկ տերեւը իրենց հովանի կ'ըլլար : Միւսգատին որ ազուր ձայն մը ունէր արարչի մը երգ երգեց, որով իրենց մայրը դիւերն կը քննացնէր իրենց մանկութեան ժամանակ : Այս երգն իրենց մանկութիւնը յիշեցուց եւ ըստ որում բարի զաւակներ էին, քննացած ժամանակնին իրենց մայրն և տունը երազնուն մէջ տեսան :

Առտու ճամբայ ելլելէն առաջ, կենսատու բաղնիք մը առին ցօղով լեցուն տերեւի մը վրայ : Ետքը արեւուն տակ մարմինն չորցուցին, իրենց թեւերը մաքրեցին եւ նորէն դէպի անծանօթ երկիրներ թռեցան : Երբ ապարանքի մը դիմացը հա-

սան փոքր անձրեւ մը սկսաւ գալ, անոր մէջ մտան եւ սեղանատան մէջ բնակեցան : Սեղանն արդէն պատրաստուած էր, հարուստ արծաթեղէններ, սքանչելի ակնվանիներ սեղանը կը զարդարէին . խիստ մեծ մարդու մը սպարանքն ըլլալը յայտ յանդիման կը տեսնուէր : Մառայներուն մէկը գաւաթ մը գինի լեցուց եւ խմեց ըսելով . « Ի՛նչպէս մեր տէրերը երջանիկ են, ուղածնուն չափ այսպիսի գինիներ կրնան խմել : Ազնիւ և քաղցրահամ գինի մ'է այս : Երկրորդ անգամ գաւաթը լեցուց , բայց տեսնելով որ սպարանքին տէրը սեղանատուն կը մտնէ , խսկոյն գինին սեղանին սպասուց դարանին ետեւը պահեց :

Միւսքառան որ շատ հետաքրքիր էր գաւաթը դիտելով կ'ըսէր . « Ի՛նչ գեղեցիկ դոյն ունի , եւ հեշտական տեսք ունի , ո՛հ , ինչպէս փափագ ունիմ անոր համը նայեալ : » Միւսքառան իւր եղբայրը զինքը սաստիկ յանդիմանեց . « Մայրենական պատուէրները մոռցա՞ր , ըսաւ , ինչ որ մարդոցմէ շինուած է , հեռու կեցիր , ըսաւ : » Միւսքառան ուրախ չ'եղաւ և կրկնեց . Գինին բնութեան պարզեւն է որ խաղողով կը շինուի . կը յիշես այն ծեր բոռը (եապան այլըսը) որ կիրակի օրերը մեզ տեսնելու կուգար պատարագէն ետքը , խիստ ուրախալի էր այն , ծուռ ծուռ կը քալէր , իմ մէջքս կը բռնէր երբ կը կարծէր թէ բնաւ մէկը զինքը չի տեսներ , եւ խիստ հաճութեամբ կայտառ երգեր կ'երգէր : Սրբ ես իրեն կ'ըսէի , բայց ի՛նչ ունիս , սիրելի բոռ որ այսքան ուրախ ես , այն պատասխան կուտար . խաղողի երկու ունդ խմեցի , որով սիրտս ուրախութեամբ լեցուեցաւ : Գինին ուրիշ բան չէ բայց խաղողին ջուրը : Մարդ չի կրնար անոր մէջ փոփոխութիւն մը ընել , ու թէեւ դուն ուրախ չը պիտի ըլլաս , բայց և այնպէս գինիին համը կ'ուզեմ առնել :

Այս ըսելով գաւաթին եզրը դնաց , իւր կնճիթը կարմիր ըմպելիին մէջ դրաւ , երկար ժամանակ խմեց , եւ քոյրին քով եկաւ նստաւ , որ իրեն ըսաւ . « Ափսո՛ս քեզի , ի՛նչ գէշ բան է անհնազանդ ըլլալը : » Միւսքառան Միւսգառանի վրայ կը յարձակէր թաթը վեր վերուցած անոր ապտակ

մը տալու զիտուորութեամբ , երբ յանկարծակի կանգ առաւ , եւ տեսաւ իւր քոյրը բոլորովին դեղնեալ , գունատ , եւ աչքերը ցոյց կուտային որ սաստիկ կը տանջուէր : Դող մը իւր մարմինը կը յուզէր եւ իւր թեւերը կը դողացնէր : Անյայտ , անորոշ ձայնիւ մը մօրը անունն արտաբերեց : Զղածգութիւն մը զինքը գետին պառկեցուց , թաթերը կարծրացան : Վերջին չունջը իւր կուրծքը բարձրացուց եւ անշարժ մնաց :

Միւսգառան մեռած էր , ինչու որ գինին խարդախեալ էր :

Միւսգառանին եւ Միւսքառանին ցաւն եւ յուսահատութիւնը նկարագրելն անկարելի է . դին վերցնելով պարահզը տօրին և հոն մեծ ծառի մը քով հողը փորեցին ու մարմինը մէջը դրին : Ափի տերեւ մը վրան ծածկեցին վայրենի անասուններէն այսինքն ճնճողակներէն եւ մողէզներէն ազատ պահելու համար : Ետքն այս ցաւալի տեղերէն հեռացան ուր որ իրենց սիրելի քոյրը կուտուած էր :

Գիշերն իրենց երկար երեւցաւ և խիստ ցաւով անցուցին : Գէշ երազներ տեսան և արթննալով չը կրցան իրենց արտասուքը բռնել բոլոր ժամանակը Միւսգառանին վրայօք կը խօսէին մոռածելով իրենց մօրը յուսահատութիւնը կ'ըսէին . « Ո՛չ երբեք , մեզի պէս դժբաղդ ճանճ չի կայ աշխարհիս վրայ : »

Այսպէս բոլոր գիշերը անքուն անցուցին , որ զիրենք սաստիկ յոգնեցուց : Երբ արեւը ծագեցաւ իրենց ծածկողութիւնը շարունակեցին , առանց խօսակցելու կը թռէին , և բնութեան գեղեցկութեամբը անգիտ կը մնային : Հոգիին սուգի մէջ էր եւ թեւերին տկարացած : Քիչ մը հանգստութիւն առնելու համար փոքր քաղաքի մը դրան վրայ կանկ առին որուն քով ագարակ մը կար , որուն բակին մէջ իրենց տիրոջ հսկողութեանը ներքեւ մարդիկ երկաթէ թիթեղներու մէջ կաթ կը լեցնէին , շուկան տանելու և ծախելու համար : Ախորժելի փրփրական կաթ մը կ'երեւէր ամաններու շրթանքը քով , ճերմակ և մաքուր որ բնաւ խարդախեալ չէր երեւեր :

Միւսգապէլ որ խիստ ծարաւ էր, ըսաւ իւր եղբորը. «Քիչ մը պիտի խմեմ աս կաթէն, աս գինի չէ, չար մարդիկ չի դպան ասոր: Արդար կ'ովը որ այս կաթը կուտայ չարագործ մը ընելու կարող չեն»: Ուստի դնաց խմեց և եղբորը քով նկաւ: Հապիւ հասաւ որ սկսաւ պոռալ, ահ ինչպէս կը պաղլիմ, աչքերս չեն տեսներ, ըսէ մօրս . . . չի կրցու խօսքը լմնցնել, և մեռաւ: Կաթը խարդախեալ էր:

Միւսքարիլո յուսահատութեան վերջին աստիճանի մէջ էր, չգիտնալով թէ ինչու այսքան դժբաղդութիւն իւր վրայ կիյնային: Նեպուսկներու (թէսպիւնս պէօճէյի) մօտեցաւ որոնք աւերակ տան մը վրայ ժուկուգային և անոնց աղաչեց որ իրեն օգնեն իր քրոջ վայելուչ գերեզման մը տալու համար: Թէեւ նեպուսկները քիչ մը ցած բնութիւն ունին, բայց բարեսիրտ են. պահուելով այնքան գաղտնի բաներ տեսած են այնքան ցաւերու տկանատես եղած են որ ուրիշներու դժբաղդութեանը դժած են: Միւսգապիլին մարմինը կաղնի ծառի մը արմատին տակը պահեցին:

Միւսքարիլո անոնցմէ շնորհակալ եղաւ եւ ագարակը մտաւ առանց գիտնալու ինչ ընելիքը. ինչու որ ցաւերը հապիւ մտածելու կը թողէին: Տկար, յուսահատած կարասիքի մը վրայ նստաւ ըսելով. «Ի՞նչ պիտի ըսեմ մօրս երբ ինծի պիտի պոռայ»: «Միւսքարիլո, քայրերդ ի՞նչ ըրիր»: Ընտրելի է այս անրձեալ երկիրը թողուլ մեռնիլ. — եւ կ'ուզեմ մեռնիլ:

Ագարակին տէրը դէշ բնութեամբ մը սեւեակը մտաւ, ձեռքը խողենի ճարպի կտոր մը բռնած էր, որուն մեծագոյն մասը մուկերէն կրճուած էին, սեղանին վրայ նետեց եւ ըսաւ կնոջը. «Աս գլուխ ելլելու քան չէ, մուկերը մարանին մէջի բոլոր եղածը կ'ուտեն, դեղագործի մը գնա, եւ մկանց համար թոյն ծախու առ, բայց աղէկ տեսակը, ամենէն լաւ տեսակը կ'իմանաս»: Կ'ուզեմ վերջապէս այս չարաճճիկները սպաննել:

Ագարակին տիրոջը կինը դուրս ելաւ. Միւսքարիլո կը կրկնէր. «Մեռնիլ կ'ուզեմ»: Քիչ մը ետքը կինը բերաւ եւ սեղանին վրայ դրաւ գորշախառն աճառի նը-

ման բան մը եւ ըսաւ. «Այս նոր հնարուած թոյն մ'է, ըսաւ դեղագործը, մէջը երեք տեսակ թոյն կայ, այնպէս որ եթէ փիղ մը անգամ քիչ մը սւտէ անմիջապէս մեռեալ կ'իյնայ»:

Միւսքարիլո կը մտածէր. «Վերջապէս պիտի կարենամ գոնէ մեռնիլ. ինչ որ կըրնայ մուկերն եւ փիղերն անգամ սպաննել. կրնայ ինծի պէս տկար ճանճ մը եւս ըսպաննել»: Իւր մօրը յիշատակը զինքը չ'արգիւնց: Մինակ խիստ երիտասարդ կապոյտ եւ գեղեցիկ ճանճ մը միտքը բերաւ, որուն հետ քաղցրագոյն վայրկեաններ անցուցած էր վարագոյրի մը ետեւ: Մտածեց՝ որ կըրնայ անոր քով երջանիկ ըլլալ, հանգիստ եւ երջանիկ կեանք մը անցունել, եւ զաւակներ կրնայ ունենալ, որոնք կրնային իւր ծերութեանը ժամանակ զինքը մխիթարել. բայց ո՞ր գտնալ պինքն որ աշխարհիս բոլորիքը գուցէ հեռու տեղեր կը պտըտի: Ուստի վաճառեց այս մտածածքն եւ խիտն մահ տուող թոյնին վրայ վաղեց, եւ ուժով մը իւր փողն անոր վրայ երկնցուց, զայն ծծեց, կերաւ, եւ բոլոր ոյժը ժողվելով նորէն իւր հին տեղը գնաց կարասիքին վրայ նստաւ ծակի մը քով, ուր իւր մարմինը մեռած ժամանակը կրնար իյնալ, եւ աներեւոյթ ըլլալ, առաստաղի մօմուկներուն ճանկէն հեռու ըլլալու համար: Բայց չի մեռաւ, ինչու որ մուկերու թոյնը խարդախեալ էր:

ՄԱՔՍԻՄ ՏԻԻ ՔԱՆ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

Օրն օրին ապրելու սովորային դժբախտորէն կարծուածէն աւելի տարածուած է Թուրքիոյ ժողովրդեան մէջ : Արհեստաւորք, գործաւորք, ամսականաւոր պաշտօնեայք կը ծախսեն առհասարակ ինչ որ կը չահին . չը գիտեն կանխատեսել : Այսօր գործ մ'ունին, առողջ են, հանգիստ կ'ապրին . բայց եթէ վաղն յանկարծ անգործ մնան կամ հիւանդ լինին, ի՞նչ պիտի ընեն : Ատուած ողորմած է, կ'ըսեն . եւ կը շարունակեն մնալ անհոգ :— Մեր ազգի մէջ մասնաւոր այս ոգի ընդհանրացած է : Հիւանդութիւն, անգործութիւն, աշխատութեան անկարողութիւն չեն զբաղեցներ զվեղ կանխաւ . եւ երբոր դժբախտութիւնն հասնի, յայնժամ թշուառութիւնն ալ վերայ կը հասնի : Եթէ հայ ընթերցողք դադարաւ ունենային տնտեսագիտական սկզբանց մասին, ընթերցողին անոնց վրայ գրուած ժողովրդային յօդուածներ, եւ տեղեկանային քաղաքակիրթ աշխարհին տնտեսագիտական աշխատութեանց, աներկբայ կանխատեսութեան ոգին պիտի դարձանար հայ անհատներու մէջ ալ : Սակայն դժբախտորէն հայ տնտեսագէտք ց'արդ գրեթէ բնաւ չեն յուզած այդ խնդիրներն հայ աշխարհին մէջ :

Գոհացուցիչ է տեսնել որ Տնտեսն այդ մեծ պակասն կուգայ ընդ : Այս հանդէս հայ ժողովրդեան համար ճշմարիտ բարիք մը պիտի ըլլայ . նա պիտի գայ քարոզել խնայողութիւն եւ կանխատեսութիւն, ցոյց տալ այն միջոցներն, նորովք հնար է կարգ դնել ընտանեկան ծախսուց եւ մտից մէջ, եւ գծել այն ուղղութիւն ում պէտք է հետեւի ամեն ընտանիքի հայր, որ կ'ուզէ ապրիլ երջանիկ :

Սպասելով որ անհատական կանխատեսութեան ոգին դարձանայ ի մեզ, փափաքելի է որ այժմէն ձեռք առնուին հաւաքական կանխատեսութեան միջոցներ . ուստի մեք այսօր «Տնտես»-ի ընթերցողաց գաղափար մը պիտի տանք փոխադարձ օգնութեան ընկերութեանց վրայ :

Յեւրոսլա եւ յԱմերիկա այդ ընկերութիւնք բաղկացեալ են գլխաւորաբար այն անձերէ, որք կ'ապրին իրենց աշխատանքի արդիւնքովն : Պարբերական անշահն տուրքով մը, ընկերութեան անդամք փոխադարձօրէն կ'ստանան են օժանդակել իրարու՝ դժբախտութեան մէջ : Այդ ընկերակցութիւնք կը պաշտպանեն գործաւորն հիւանդութեան դէմ, աշխատելու անկարողութեան դէմ, արկածից դէմ, պատահական առժամեայ անգործութեան դէմ :

Մեր առ այժմ կ'առաջարկենք մեր այն ազգակցաց, որք դրամագլուխ չունին եւ իրենց առօրեայ աշխատութեան արդիւնքովն կ'ապրին՝ կազմել փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւն մը հիւանդութեան վտանգներուն դէմ : Քանիներ կը ճանչնանք որք հիւանդութեան ատեն նիւթական նեղ վիճակ ունենալով, չ'են կրցած խնամել զինքեան որպէս հարկ է . եւ յաճախ թեթեւ հիւանդութիւնք ծանր ակտերու վերածուած են եւ մահացու չեղող ակտերն ալ գերեզման առաջնորդած . . . Իրաւ է որ մի քանի թաղերու մէջ ունինք աղքատախնամ ընկերութիւններ, որք կ'օգնեն չքաւոր հիւանդներու . այլ դժբա բաւ չ'են . յաճախ օժանդակութեան դիմել չուզողներն են որ մասնաւոր պէտք ունին օժանդակութեան : Երբ փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնք կազմուին, յայնժամ նոցա անձնուր անդամոց համար իրաւունք մը պիտի ըլլայ խնամուելու եւ ոչ ստացուած ողորմութիւն մը :

Հիւանդութեան դէմ ասպակովուել ընկերակցութեամբ՝ դժարապէս իրագործելի ծրարագիր մը չ'է ասպէն մայրաքաղաքիս հայ արհեստաւորաց ու գործաւորաց համար : Թող անոնցմէ բարի կամք ունեցող մի քանի անձինք միանան նախ եւ կազմեն առաջին ընկերութիւնն, եւ պիտի տեսնուի որ քիչ ատենէն շատեր պիտի գան համախմբուել իրենց շուրջն : Հաւաքուած գումարներն կրնան յանձնուիլ վատահելի գանձապահի մը եւ կամ Պօլսոյ Խնայողութեան Արկղին՝ չահեցուցման համար . Անդամք որոշ գումար մը կը վճարեն ամեն ամիս, եւ երբ մին ի նոցանէ հիւանդանայ, ընկերութիւնն կը խնամէ զայն ց'ապաքինումն : Հարկ է որ ընկերութիւնն ունենայ իւր կանոնագիր, ուստի աւելորդ

չէ յայտնել աստ հակիրճ թէ ինչ օրէնքներով կրնան ապրիլ նմանօրինակ միութիւնք:

Ընկերութիւնն պարտի ի նկատ առնուլ թէ երիտասարդն և ծերն հաւասարապէս չեն կրնար անդամակցիլ իրեն. հաշիւ եղած է որ քսան տարու երիտասարդ մը տարին, միջին հաշուով, չորս օր հիւանդ կ'ըլլայ, մինչ փաթսուն տարու ծերունի մը երեսուն օրէ աւելի: Եթէ ամառական տուրքն անձնիւր անդամի համար հաւասար ընելու սկզբունքն ընդունուի, որ պարզագոյն միջոցն է, հարկ է՝ ընկերաց ընդունելութեան համար՝ առաւելագոյն եւ նուազագոյն տարիք մը սահմանել:

Թէ անձնիւր անդամ ի՞նչ պարտի վճարել ամիսն, իբր տուրք ընկերակցութեան, այդ կարեւոր խնդիր մ'է, զոր հարկ է ճշդել լաւ ուսումնասիրութենէ մ' յետոյ: Ի Ֆրանսա այդ ընկերակցութեանց անդամք կը վճարեն տարին 15 ցը 26 ֆրանք:

Որպէսզի ընկերութեան գոյութիւնն ապահովուի, հարկ է ճշդել ընկերաց նուազագոյն թիւ մը. կարելի է ընդունիլ նաեւ առաւելագոյն թիւ մը, որպէս ի Ֆրանսա, ուր այդ միութիւնք 500 մասնակցողներէ աւելի չ'են կրնար ունենալ. այլ դա անհրաժեշտ չ'է, քանզի անդամոց բազմութիւնն ընկերութեան գոյութեանն չը սպառնար բնաւ, ընդհակառակն:

Եթէ բազմն այնպէս հագէ որ ընկերք քիչ հիւանդանան, եւ պէտք չ'ըլլայ մեծ ծախքի, հաւաքուած գումարներն կը կազմեն դրամագլուխ մը, որով կարելի կրնայ լինիլ, ապագային մէջ, պարբերական եկամուտ մը հայթայթել այն անդամոց, որք ծերացած ըլլալով ոչ եւս կրնան աշխատիլ:

Գաղափար մը տալու համար թէ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ ո՞ր աստիճան յառաջ գնացած են հաւաքական կանխատեսութեան միութիւնք, ըսենք թէ ի Ֆրանսա 1878ի վերջերն, կային 6,523 փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւններ, որք ունէին մէկ միլիոնէ աւելի անդամներ, եւ 85,700,000 ֆրանքի ալ ստացուածք: ՅԱնկլիա, նոյն տարւոյն վերջն, կային 24,000 նմանօրինակ ընկերութիւնք (Friendly societies), 4,692,000 անդամներով, որք տարին կը վճարէին

125 միլիոն ֆրանք, մինչ ընկերութեանց ամբողջ դրամագլուխն էր 500 միլիոն ֆրանք:

Այն ահագին զարգացում, զոր ունեցան յեւրոպայի ընկերութիւնք, որք մի քանի տասնեակ տարիներ յառաջ գոյութիւն իսկ չ'ունէին դեռ, ապացոյց մ'է թէ մեծ բարիքներ կը հայթայթեն նոքա իրենց մասնակցողաց և կը ընուն տնտեսական անհրաժեշտ պէտք մը: Ժամանակ է որ մեք ալ զխոնարք օգտիլ քաղաքակիրթ ժողովրդոց այդ օրինակէն և հետեւիլ անոնց:

ՀՐԱՆՏ ԱՍՍՏՈՒՐ

(ՏՆՏՆՍ)

ՄԱՍԻՍԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ահա մէկ տարիէ ի վեր Մասիի հրատարակած չափադիտական 52 խնդիրներու տասն լուծողաց անուանքն առաջնութեան կարգաւ.

1. Տ. Կ. Նաւասարդեան, Զմիւռնիա —
լուծած է 24 խնդիրք
2. Տ. Ս. Պետրոսեան, Կիրասոն 15 »
3. Տ. Պ. Սրապեան, Քզի 14 »
4. Տ. Մ. Սալբաֆեան, Աշակ.
Պէրպէրեան վարժարանի 15 »
5. Օր. Մ. Զահրապ, Գատըղիւղ 11 »
6. Տ. Բ. Մ. Մկրտչեան, Ղա-
լաթիա 9 »
7. Տ. Ն. Յակոբեանց, Դավրէժ 8 »
8. Տ. Կ. Յ. Աղաբէկեան, Իւս-
կիւտար 7 »
9. Օր. Ա. Գ. Գ. Իւսկիւտար 6 »
10. Տ. Կ. Ռուբէն, » 6 »

Մասիի 52 խնդրոց ամբողջ լուծողներու թիւն եղած է 52:

Ինչպէս խոստացած ենք, մեր առաջին պարգեւն է մէկ տարեկան Արեւելի զոր

պիտի սկսի ստանալ Տ. Կ. Նաւասարդեան
յաւաճիկայ յունվար մէկէ սկսեալ :

Երկրորդ պարգեւներն է մէկ տարեկան
Մ. Կ. չաբաթաթերթ զոր պիտի զրկենք Տ.
Ս. Պետրոսեանի հասցէին յունվարի առաջին
թիւէն սկսելով :

Երրորդն մէկ վեցամսեայ Մ. Կ. զոր պի-
տի ընդունի Տ. Պ. Սրապեան, նոյն պէս :

ԸՆԴԱՐՁԱԿ
ՕՐԱՅՈՅՅ
ՔՅՅԴ
Թուականին

ԱԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ս. Փ. ԱՅԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ

Գին 3 Լրց.

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՆՏԱՏԵԱՆ
(Արամեան)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բացի բուն Օրացոյցէն կը պարունակէ
հետեւեալ վիճակագրական կարեւոր գիտե-
լիքներն . Օսմանեան կայսրութեան, — Աւագանի
կայսերական պալատան, — Նախարարք Բ.
Դրան, — Մեծ պաշտօնատարք Մայրաքա-
ղաքիս, — Հրամանատարք բանակայ, —
Կուսակալք նահանգայ, — Պատրիարքունք
և ազգապետք, — Օսմանեան դեսպանք, —
Դեսպանք օտար տէրութեանց, — Վիճակա-
գրութիւն Օսմ. կառավարութեան, — Հայազ-
գի աստիճանաւորք և պաշտօնեայք Օսմ.
տէրութեան, — Հայապետութեան Հայոց, — Ե-
պիսկոպոսունք, — Ազգ. Կեդրոնական Վար-
չութիւն, — Յանձնաժողովք, — Պաշտօնեայք

Պատրիարքարանի, — Առաջնորդութիւնք
Թուրքիոյ, թեմք նոցա և տունք, — Հո-
վութիւնք, — Մայրավանք Թուրքիոյ, —
Թաղօրայք Կ. Պոլսոյ, — Համագումար Թա-
ղօրէից, — Բարեգործական և կրթական
հաստատութիւնք, — Առաջնորդութիւնք Ի
Ռուսաստան ևայլն, — Մայրավանք Ի Ռու-
սաստան ևայլն, — Կայսերական գերդաստան
Ռուսիոյ, — Հայազգի աստիճանաւորք և
պաշտօնեայք Ռուսական, Պարսկական եւ
այլլայլ տէրութեանց, — Հռովմէական Հայ
հասարակութիւն, — Բողոքական Հայ հա-
սարակութիւն, — Դասատուք պետական
ուսումնարանի, — Բժիշկք քաղաքական եւ
գինեորական, — Փաստաբանք, — Արուես-
տագէտք, — Լրագիրք, — Հեռագրութիւնք
Թուրքիոյ և միջազգային, — Եւրոպական
միջազգային թղթատարութիւնք, — Եւրո-
պական Նամակատունք, — Ցամաքային թղթ-
թատարութիւնք Ասիական Թուրքիոյ, —
Ժամացոյց սուրհանդակայ Օսմ. միջազգա-
յին թղթատարութեան, — Յուշակք եր-
թեւեկութեանց շոգենաւուց այլլայլ ըն-
կերութեանց, — Պատկեր 1887 թուին, —
Վիճակագրութիւնք օտար տէրութեանց,
— Ազգք, — Ծանուցմունք :

Ներկայ տարւոյ Ընդարձակ Օրացոյցի
ընդարձակութիւնը 520 երեսներու բարձ-
րանալով հանգերձ 3 զրշի գինն անխօսիս
պահուած է :

Կեդրոնատեղին է Ակոբեան խան թիւ
13, Տպագրատան գրատունն :

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻԹԻԻՉԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԻ ԻՐԱԳՐՈՒ

ՅԱՆԿՆԻԻԹՈՅ

ՄԱՍԻՍ ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹԻ

1885 ՕԳՈՍՏՈՍ 3 — 1886 ՅՈՒԼԻՍ 26

ԱԶԳԱՅԻՆ

	Երեւ
Կաթողիկոսական խնդիրը	219
Օտար ուսուցիչը Հայ վարժարանաց մէջ	243
Կեդրոնական վարժարանը	267
Յարձակողի մը պաշտպանողականը	291
Կրօնական ժողովոյ եօթն հրամանները	313
Ազգ. ժողովոյ նոյեմբեր 1ի նիստը	337
Անկումն Ելեւմտից հոգաբարձութեան	361
Պատրիարքութիւն Ս. Երուսաղիմայ	385
Կրկնամուսնութիւն Կիպրոսէն Զմիւռնիա	409
Նոր ցոյց մը	433
Յարութիւն Պատրիարք՝ Երուսաղիմայ	
Պատրիարք	457
Դպրոցատէր Տիկնանց ընկերութիւնը	481
Գնացող տարին	505
Միացեալ Ընկերութիւնը Ի Քղի (Մ. Վարժապետեան)	604
Օգտակար կտակ մը	625
Բացումն Կաւկասիոյ Հայ վարժարանաց	649
Սովետց հաշիւը	793
Միացեալ Ընկերութիւնը	825
Մկրտիչ Էմինի Յօդուեանը (Մ. Շնչեան)	947
Մշոյ Ս. Կարապետի վանքը (* * *)	953
Մրցանակաբաշխումն Քաղկ. վարժարանի Միթիթարեանց (Վ. Վ.)	1063

ԱՇԽԱՏԱՆԻՐԱԿԱՆ

	Երեւ
Պրադիլիա (Հասկառալ)	66
Ասիա, ընդհ. հայեացք (Յ. Տադևոսեան)	161
Անգլիական Հնդկաստան	466, 486, 516
Ուղեւորութիւն Ի Պոմպէյ - Հնդկաց (Հ. Յ. Վ. Իսախանեան)	985, 1006

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ

	Երեւ
Ժողովրդական դասեր (Լ. Բ.)	159, 206
Դիւրահասկանալի դասեր գործնական առողջաբանութեան վրայ (Տր. Ռոպէն)	250, 299, 347, 416
Թոքախտի փոխանցումը (Տր. Ռոպէն)	681

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ

	Երեւ
Օգտաւոր մեքենայ (Հ. Էլիէան)	281
Խեցեղէնը և յախճապակի (Ս. Կ. Կիւսէն)	755
Կտակներն սպիտակել (Ս. Կ. Կիւսէն)	970
Ուիլլիսի ազդարար գործիքը (Մ. Թոքա)	1010

ԱՌԵՆՏՐԱԿԱՆ

	Երեւ
Յորենի դինն Ի Կ Պոլիս (Ա. Սեւ. Լ.)	229
Օտմ. վաճառարարձ շոգենաւը »	275
Երկաթուղի Ի Թուրքիա »	317, 393

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

	Երեւ
Լրագիր և օրագրութիւն (Մ. Ն. Նորէի-էան)	75, 195, 510, 553, 583, 675, 745, 772
Գնահատութիւն մը (Հ. Այալեան)	233
Կոյր մանուկներ (Պ. Տ.)	305
Անէծքաթուղթ և օրհնէնքաթուղթ Պարսկահայոց (Գ. Շերմանեան)	586
Յառաջաբան « Սիսուան » Ի (Հ. Ղ. Վ. Ալիշան)	506, 529, 553

Վիեննայի հաւաքանական աշխարհա-	Երեւ
հանդէսը (Մշակ)	861
Ուսանողութիւն յԱպանիա և ի Ռուսիա	
(Ուսանող)	1021

—o—

ԲՈՆՈՍՏԵՂԾՈՒԿԱՆ

Իմ վիճակը (Միկայէլով, Թարգմ. Զօյ)	15
Յիշատակը անցելոյն (Յ. Սեբեան)	57
Ուրա եւ վտակ (Լաֆօնէն, Թարգմ. Յ. Գարբէն)	64
Երազ (Լեբանդով, Թարգմ. Զօյ)	64
Մարիա (Ա. Խը Մեռե, Թարգմ. Զօյ)	89
Տաղ պըլպուրին եւ վարդին ի Սաչա-	
տուրէ ասացեալ (Հ. Էյնեան)	112
Խանդաղանը (Անանան)	159
Երգ հովուին (Ե. Զ.)	157
Կեանք (Յ. Սեբեան)	158
Ի զո՛ւր, ողբ պանդխտին (Անանան)	185
Մշոյ չըջակայ գիւղօրէից նկարագրու-	
թիւնը	184
Տաղ Նաղաշ Յովնաթանէ ասացեալ (Հ. Էյնեան)	208
Տաղ Ղուկիանոս երգչի Կարնեցւոյ	
(Բաղձավէպ)	229
Պատրանք, Գաւ. բանաստեղծութիւն	
(Յ. Յարութեան)	256
Տաղ ուրախութեան ի վերայ գինւոյ	
յԱլըդ Նիրինէ ասացեալ (Հ. Էյնեան)	279
Խրատ Յովնանու Թուրիւրանցւոյ (Հ. Էյնեան)	280
Պարերգ գեղջիկահեայ (Հաւքեց. Յ. Յար-	
ութեան)	304
Ի՞նչ է կեանքը (Վարդգէսյան)	328
Տաղ Սաչատուրի ասացեալ ի վերայ ու-	
րախութեան (Հ. Էյնեան)	329
Գերմանիա և Ալլաս-Լօւէն (Լ. Բ.)	350
Ողբ մեռելի ի Նաղաշ Մկրտիչ Եպիսկո-	
պոսէ ասացեալ (Հ. Էյնեան)	374
Բռնութեան զոհ, Գաւ. բանաստեղծ.	402
Որդեկորոյս մայրը (Յ. Սեբեան)	420
Նախապաշարեալ հօր խօսքեր, ուսում-	
նասէր մօր խրատներ եւ ազատա-	
միտ աղջկան պատասխաններ (Ա. Գնյ. Շէրայեան)	421
Ծաղը անձին (Լեւեկ)	469
Երգ սիրոյ ասացեալ ի Յովնանու Թուր-	

կուրանցւոյ (Հ. Էյնեան)	Երեւ
469	
Տաղ գինւոյ յԱլըդ Սօղպաթէ ասացեալ	
(Հ. Էյնեան)	492
Ի ագալի մահ Տիկին Մարիամ Գ. Էսայ-	
եանի (Թ. Ճ.)	521
Հառաչանք պանդխտին (Հ. Էյնեան)	521
Նուագ ներքողեան վասն վեհ. Մակար	
Կաթողիկոսի (Գ. Կ. Մ. Զօհրապեան)	545
Հարց մ'առ կոյս (Մ. Վարժապետեան)	570
Հանդիպումս (Վ. Սըլաճեան)	588
Ուխտադրութիւն, գաւառ. բանաստեղ-	
ծութիւն (Գ. Մարգարեան)	589
Տաղ սիրոյ Սաչատուրէ ասացեալ (Հ. Է-	
յնեան)	615
Բանք ընդ սոխակ (Մ. Վարժապետեան)	640
Ողորմութիւն (Վ. Սըլաճեան)	665
Ի մահ դատերն վեշտօտանամայ (Ա. Զաֆարբաբեան)	664
Զըմեռ, գաւառ. բանաստ. (Ուղեւորն)	687
Տաղ վասն ուրախութեան մարդկան յԱ.	
լըդ Սօղպաթէ. (Հ. Էյնեան)	715
Ի Պարտիզկան (Ա. Զաֆարբաբեան)	754
Ի մահ աւազակին (Մ. Յովնանէրեան)	754
Խայթուած աղջիկն, գաւառ. բանաս-	
տեղծութիւն (Գ. Մարգարեան)	785
Վշտահար քերթողն ու մուսայն (Ե. Զ.)	801
Վարդն ու Պըպուլէ Ալըդ Շիրինի (Պ. Արաբեան)	802
Մանկիկն անմայր (Մ. Վարժապետեան)	855
Դարմանի աղկէկը, գաւառ. բանաս-	
տեղծութիւն (Տ. Վարժապետեան)	851
Տ. Ներսիսի Հայոց Կաթողիկոսի հանե-	
նելուկը վասն ուրախութեան մարդ-	
կան (Հ. Էյնեան)	852
Արտասուաց չիթ մը (Գաւառ. Տեմբե-	
պաշեան)	898
Ժպիտը մայիսի Յ. Թաթարեան	899
Որորոցի բունը (Վ. Սըլաճեան)	914
Ծոյլ տղուն հառաչանքը, գաւառ. բա-	
նաստեղծութիւն (Տ. Մ. Սեֆերեան)	948
Հեռացեալը (Վ. Սըլաճեան)	962
Առ Նէ (Վ. Հեւոյ, Թարգմ. Յ. Թաթարեան)	976
Մշակը (Վ. Սըլաճեան)	992
Աջկունք նորա (Վ. Հեւոյ, Թարգմ. Յ. Թաթարեան)	1015
Բարեկինա, վէպ Լօրտ Պայրընի (Թրգ. Պ. Միսթիեան)	1028, 1042, 1057, 1074

Յետ փոթորկին (Վ. Սլոժեան)	Երէս
Ողբ ի վերայ Ուլխան երկրի Հայե-	1061
րուն, ի Թօթաթցի Մինաս սարկա-	
ւագէ ասացեալ (Կ. Յ. Պասմեան)	1090

—o—

ԳԱԻԱՌԱՅ ՎԻՃԱԿԸ

Արդի կացութիւն Երզրատու ազգային	Երէս
գործոց (Վ. Կարանյան)	748
Մարդուանու ազգային գործերը (Վ. Կար-	
անյան)	847, 859
Ճանիկու Հայ գիւղերու արդի վիճակը	
և նոր մարգարէութիւններ (Վ. Կարան-	
յան)	1078, 1085

—o—

ԳԻՏԱԿԱՆ

Հեղուկ օդ (Յ. Երստեան)	Երէս
230	
Նրկրագնաի բեւեռային մասերու բա-	
րեսանութիւնը (Սէլէ Լէն)	232
Չափազիտական զուարճալիք և (Մ. Նո-	
րասեան)	248
Այսօր ամուսն քանի՞ն է (Մ. Նորա-	
սեան)	297
Քարացումն գործարանաւոր մարմնոց	
(Գր. Կանյան)	280
Գիտական համաժողով	458
Հրատ մոլորակին բնակիչները	616
Իմացականութիւնն և ուղեղին ծաւալը	619
Յուրաքանչիւր	690

—o—

ԳՐԱԿԱՆ

Արձակ բանաստեղծութիւնք Ի. Թուր-	Երէս
կէնիէֆի (Օր * *)	362, 355
Մերունի Յարութիւնի պատմած հիք-	
եաթը (Արմէն Տէր Դանիէլ)	394
1885 տարին Թուրքիոյ հայ գրականու-	
թեան համար (Լ. Բաշլեան)	628
« Սամուէլ » (Բաշլեան)	769
« Էնարի Ֆէրհադ », պարսկական զրոյց	
Ֆրիդուսի (Վ. Փափաշեան)	880
Ռոմէո եւ ժիւլիէթ (Ա. Հաճախեան)	875
« Վերջ Սատանին »	955
Էրէմ, պարսկական զրոյց (Թարգմ. Վ. Փափաշեան)	973

—o—

ԴԱՏԱԿԱՆ

Նոր ընկերութիւն մը	Երէս
« Իմ առաջին ոճիրս »	256
Սերիկացի բարոյչաց բարոյականը (Հ. Էլիէն)	376
827	
Ուղեւորութիւն մը ի Ռիօ-Եանէյրօ	900
Զորս զաւակներն սպաննող մայր մը	978

—o—

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ

Հողածճի (Ս. Կ. Կէֆեան)	Երէս
391	
Նրկրագործական մեքենայը ի Պոլիս	1093

—o—

ԶԱՆԱԶԱՆԻ

Բեդրասպուրկի բաղաբային բանտը (Հա-	Երէս
նապ)	89
Սերիկայէն լուրեր (Մ. Թոփեան)	184
Ընտանեաց գիմագիծն (Ս. Տափե, Թրգ.	
Յ. Թափեան)	209
Աշխարհի լրագիրներն	231
Թէ մարդ ինչպէս կը չեղի երբ աչերը	
կապուած քալէ	257
Կախելոց ակումբը	282
Նիւ-Եորքի բժշկական վարժարանը (Հ. Էլիէն)	308
Փարիզի մուրացականները	329
Մարդկային աչերէ մոռնալ մը	354
Անգլիացի ձկնորսաց աւելորդապաշտու-	
թիւնները	355
Մանուգումը որչափ յառաջ գացած են	
յեւրոպա	378
Վերջալուսային պայծառութիւն (Վ. Պ.)	424
Հնդկաստանի Ֆաբրիները	473
Դիւցազն մը (Հափաշեան)	496
Հայերն և իրենց լեզուն (Յ. Կարապետեան)	591
Յիշատակ մը Կորչաքով իշխանէն (Նոր-	
Դար)	595
Րուսիայի Հրէուհին (Հ. Կրէմլ)	616
Մինդեան ծառն (Յ. Տափեյեան, Թրգ.	
Լ. Բ.)	641
Ռուսական ծովառմբակիրը (Ֆէլաքօ,	
Թարգմ. Լ. Բ.)	666
Գարատաղի իշխանը (Հափաշեան)	692
Լրաբերութեան զաւեշտական կողմերը	738
Գիտուն փիղեր (Հափաշեան)	760

Լոնտոնեան քրոնիկ	Երեւ
Արձադանք յամենուստ (Հասկատաղ) 803,	820
Նոր գործեր (Հ. Էլենեան)	811
Ազատ որմնադիրը (Մ. Թոֆհանէլեան)	846
Պիրմանիոյ փիղը	853
Արական խորամանկութիւն և իգական հաստատամտութիւն (Մ. Թոֆհանէլեան)	880
Անգլիական թղթատարութեան հե- տաքրքրաշարժ կողմերը (Հասկատաղ)	885
Մտաւորական սեպհականութիւն	915
Արտակարգութիւնը (Հասկատաղ)	
Բժշկաց և վիրաբուժից վարժարան Նիւ- ետրքի (Եանսէն)	941
Վաճանք որք ամուսնացած չեն (Մ. Թոֆհանէլեան)	964
Կին բժիշկներն յԵւրոպա (Եանսէն)	1015
Պէրլինի որջերն և նկուղներն »	1029
Մենամարտ մը ծովուն վրայ »	1044
Մարդ կը մեռնի՞ երկրաշէն »	1062
Լազարեան գերդաստանն ի Ռուսիա (Զանգալ)	1088

ԸՆԿ. ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Քաղաքակրթութիւն և իւր աղէտներն (Ն. Տադաւարեան)	Երեւ
Հրէական խնդիրն (ըստ նորագոյն հրա- տարակութեանց)	5, 27
Պերճախօս հայ քարոզիչ մը ի Ֆիլատէլ- ֆիա (Եանսէն)	57
Արթնութեան ժողովի մը արդիւնքը (Եանսէն)	410
Եկեղեցի և լրագրութիւն (Մ. Թոֆհա- նէլեան)	586
Հրէական խնդիրը (Լ. Բ.)	794
Եկեղեցի և լրագրութիւն (Եանսէն)	889
Գործաւորաց վաթիարագոյն թշնամին (Եանսէն)	905
	1035

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Վեհ. Մակար կաթողիկոսի ժամանումն ի Թիֆլիս	Երեւ
Մահ Ալֆոնսօ թագաւորին Սպանիոյ (Հասկատաղ)	315
	414

Հանդէս օծման Վեհ. Մակար կաթող.	Երեւ
Վանտէրպիլդի մահն և թաղումը (Հ. Էլենեան)	454
Աշխարհիս ընչեղագոյն կինը (Հ. Էլենեան)	515
Նիգարակուայի երկրաշարժն 1885 հոկ- տեմբեր 11 ին (Հասկատաղ)	638
Զինացիք ի Բարիզ	662
Հէրպէրթ Ֆոն Պիլմարք կոմսին ամուս- նութիւնը (Հասկատաղ)	969
	1009

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՍՍՅՈՒԱՅԻՔ

Գաւառական առածներ և խօսակցու- թեան ձեւեր (Յ. Յարո-լէնեան)	Երեւ
Առածներ ի Ղուլթիկ գիւղ (Յ. Տա- դաւարեան)	422
Ասացուած ի Բասէն (Ուղեւորն)	423, 450
Ճակատագիր (Յ. Յարո-լէնեան)	424
Առածներ ի Լիզ գիւղ Պուլանքի (Լ. Մախաթեան)	520
Երգեր Ակնայ շրջակայից (Գ. Խաչէան)	788
Խաղասացութիւնը Կալաֆկայի և Սիւր- մէնիոյ բնակչաց (Գ. Ե. Սրաւոյթեանց)	899
	947
	965, 994

ԼԵԶՈՒԱՐԱՆԱԿԱՆ

Բառգիրքներու առթիւ (Ն. Բեյլախթեանց)	Երեւ
	539

ԿՐԹԱԿԱՆ

Աղջկանց դաստիարակութիւնը (Ա. Էլենեան)	Երեւ
Ամերիկեան դաստիարակութիւն (Մ. Թոֆհանէլեան)	8
Կրթութեան ոյժն յԱնգլիա	35
Հայ ընթերցանութիւնն առանց այբու- բենական կարգի (Ս. Յոֆհանէան)	64
Իգական սեռի կրթութիւնն ի Թուրքիա	99
Կրթական բռնապետութիւն (Ս. Յոֆ- հանէան)	273
	697, 844, 921
Հին բերականութեանց ամենամեծ տը- կարութիւնները (Յ. Խաչաթեան)	875
Համերաշխութեան բացակայութիւն տան և դպրոցի միջև (Ս. Յոֆհանէան)	1084

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

	Երեւ
Շէլ տարրադէտն (Յ. Թաթարեան)	612
Կալիլէ (Յ. Թաթարեան)	907, 923

—o—

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

	Երեւ
Կախարդութիւններ, բանաստեղծիւն Պ. Ռէնեանի	123, 148, 171

—o—

ՄԱՍԻՍԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

	Երեւ
Առաջարկեալ խնդիրք եւ լուծումներ	283
309, 331, 356, 379, 405, 426, 451	
475, 497, 523, 548, 570, 594, 620	
644, 669, 695, 716, 740, 764, 789	
805, 822, 839, 854, 869, 886, 901	
918, 935, 951, 965, 979, 999, 1015	
1030, 1046, 1064, 1076, 1094	

—o—

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՔ

	Երեւ
Մաթ. չափաթափերի երկրորդ տարին	3
Կրօնական ժողովոյ շրջաբերականը	311
Կանոնադիր Ազգ. Կեդր. վարժարանի	484
Շրջաբերական կոնդակ Գ. Մ. Վ. Սըր. ուանձտեանցի առ Համօրէն վիճակս	
Տրապիզոնի	650
Յայտագիր Սանասարեան վարժարանի	905
Միջազգային ցուցահանդէսի Բարիզ 1886 ին	983

—o—

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ

	Երեւ
Բրիտանական Մայրաքաղաքն (Պ. Տ.)	9
Կրանդ զօրապետին մահը (Եանիէն)	85
» » թաղումը »	103, 155
Պտոյտ մը Ազգային Հիւանդանոցի մէջ (Թաթարեան)	561
Պարնըմի մեծ ցոյցերն (Հ. Էլիէն)	956

—o—

ՆՈՐԱՎԷՊ

	Երեւ
Կառավարեման վրայ ամուսնութիւն (Ա. Տէմա, Թարգմ. Ս. Դաւիթեան)	15, 38

Երեւ

Ոսկեղէն դաւաթ (Թարգմ. Գ. Յ. Զօր-էան)	225, 255
Ընթրիքը (Էանիէն Ռէնե, Թարգմ. Ս. Ն.)	276
	301, 320
Պերթ տը Սօլանթ (Տաթարեան, Թարգմ. Տ. Զօրանեան)	350, 370, 397
Մեծ մայրը (Ֆիլարո)	418
Մանի տը Ռասլիւթէն-Շանթալ (Էթէնէ Զօր, Թարգմ. Ս. Դաւիթեան)	445
	470, 495
Խրճիթի մը մէջ (Անայի)	518, 541, 564
Սիլվեստրեան գիշեր (Թարգմ. Զօր)	684
Կնոջ մը յիշատակարաններէն քաղուած	710
Զապէլի ուսուցիչները (Ժէլ Տէմա, Թարգմ. Տ. Զօրանեան)	755
Նուարդ (Տ. Կաթարեան)	779
Սարունջի աքժանոյղը (Վ. Փաթարեան)	796
	814
Պարոն Շիւրճի քլաւինէթը (Է. Ման-էն)	830
Երջանիկ մարդ մը (Կ. Պէթըն, Թարգմ. Գ. Դաւիթեան)	894, 911, 927, 944, 960

—o—

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Երեւ	716, 741, 766, 789, 806, 823, 840, 855, 870, 887, 902, 919, 934, 951, 965, 981, 999, 1016, 1047, 1095 (Տ. Ա.)
------	---

—o—

ԶԱՓԱԳԻՏԱԿԱՆ

	Երեւ
Նոր թուաբանութիւն մը (Յ. Էստրաֆ-էան)	369, 436, 460, 491, 540, 815

—o—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

	Երեւ
Նախնի արուեստներ և Զրադաշտի կըրօնքն (Հ. Նէրսէս Վ. Ճիւրայեան)	220
	245, 269, 291
Թիֆլիս կէս դար առաջ և այժմ (Պ. Տ.)	610
	634, 654, 677
Սուգ եւ կոծի վերայ գիւղաքաղաքին Ազգութայ որպիսի լինելը (Մ. Խաչիէն)	728
Ներսէս Ե. Աշտարակեցոյ մէկ կոնդա-կը (Յ. Թաթարեան)	830

Տպագրութիւն (Ս. Կ. Կիւսէան .	Երեւ
Յիշատակ մը Քրանքօ - չինական վերջին	836
պատերազմէն (Հասկառադ .	1023

ՎԵՊ

Գնանք ընթերել (Վ. Փոփոկեան .	Երեւ
102, 129, 152, 178, 198	51, 79
Ապուշը (Ա. Արքիւսեան .	557, 601, 626
657, 699, 722	
Անհետացած սերունդ մը (Գ. Զօհրապ .	1001
1018, 1057, 1049, 1067, 1081	

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

Վանէն մինչեւ Պայազիտ (Մ. Նաթան- եան .	Երեւ
Բաղէչէն ի Դատուն (Յ. Տադրուհեան)	546
Պայազիտէն մինչեւ Կարին (Մ. Նաթան- եան .	606
664, 688, 708	
Մի տարի Շվեյցարիայում (Գ. Արծ- րունի .	751, 750
Մեծ պահոց առաջին օրն ի Սղերդ (Յ. Արապեան .	799
Զմեկածաղ (Մ. Նաթանեան .	816
Տեսութիւն մը Աղձնեաց նահանգին վը- րայ (Մ. Նաթանեան .	866
Աշտիշատ եւ Սահակ հայրապետ (Գ. Կ. Տաթմեան .	884
Անտուան (Կ. Տէր Խաչատրուհեան .	949
Թամաշարա (Տ. Ս. Զ.	976
Դատուն (Ա. Մ. Վարդապետեան .	988
Նիքոսար և Հէրէկ (Գ. Մաղմուհեան .	1091

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ

Գործակցական ընկերութիւններ (Գ. Մալխասեան)	Երեւ
Միւլնուղի գործաւորական թաղերն և Արեւ. Տնտեսական ընկերութիւնը (Գ. Մալխասեան .	459, 462
777	
Արեւելեան Տնտեսական Միութիւն	967
979, 994, 1016, 1031, 1048, 1063, 1084:	

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կեղր. Ամերիկայի հանրապետութիւն- ներն եւ զօրավար Պարիսոս (Լ. Բ.)	Երեւ
Պիւմանիա (Հասկառադ)	30
Օրուան դէպքերը (Տ. Ա.)	344
Օրուան դէպքերը	381
Յրանաա եւ Սպանիա	404
Ընդհանուր ակնարկ մը	427
Պալքանեան տաղնապը	451
Յրանաա	476
Նգիստոս	498
Իտալիա	524
Ռուսիա եւ Պարսկաստան	549
Յունաստանի շարժումը	571
Թուրքիա եւ Պուլկարիա	595
Օրուան խնդիրները	621
Գործաւորական յուզումներն	645
Ակնարկ մը դիւանագիտութեան վրայ (Մ. Շահնաշ-բեան .	670
809	
Անվերսի Օսմ. հիւսապտոսն եւ խոռ- վութիւնք ի Սելիմ (Յ. Սէնեան)	841
Զինաստան ընդդէմ Եւրոպիոյ (Լ. Բ.)	857

ՔԱՂ. ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՅ

Արտաքին, Ներքին, Ազգային	Երեւ
44, 68, 91, 113, 140, 163, 186, 211, 234, 258, 283, 309, 332, 357, 382, 406, 430, 454, 478, 502, 525, 549, 573, 598, 622, 647, 672, 695:	20